

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА**

КОЗУБЦОВ ІГОР МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 001.8 + 37:355.23(043)

**ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ
МЕТОДОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ АД'ЮНКТІВ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Тернопіль – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному авіаційному університеті, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант:

доктор технічних наук, професор
Хлапонін Юрій Іванович,
Київський національний університет будівництва і архітектури Міністерства освіти і науки України, завідувач кафедри кібербезпеки та комп'ютерної інженерії.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, доцент
Артемов Володимир Юрійович,
Національна академія Служби безпеки України, перший проректор (з навчальної роботи);

доктор педагогічних наук, професор
Діденко Олександр Васильович,
Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, головний науковий співробітник науково-організаційного відділу;

доктор педагогічних наук, професор
Петренко Лариса Михайлівна,
ДЗВО «Університет менеджменту освіти», професор кафедри професійної і вищої освіти.

Захист відбудеться 13 травня 2021 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.03 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (зала для засідань, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

Із дисертацією можна ознайомитись на офіційному сайті <http://www.tnpu.edu.ua> та в науковій бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розіслано 13 квітня 2021 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г.М. Мешко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Національна безпека держави є одним з основних факторів стабільного розвитку суспільства. Проте Збройні сили України зіткнулися з веденням гібридної війни із застосуванням кіберпростору, а це вимагає перегляду існуючих підходів до гарантування та підтримки національної безпеки України. Сучасні війська потребують постійного оновлення озброєння і військової техніки. Для своєчасного врахування та прогнозування стану озброєнь в Збройні сили України України постала необхідність у наукових та науково-педагогічних кадрах вищої кваліфікації, професійну підготовку яких здійснює соціальний інститут аспірантури (ад'юнктури). На його значимості акцентується увага в урядових документах з питань науки та вищої освіти (Закон України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про основи державної політики у сфері науки і науково-технічної творчості», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Положення про організацію наукової і науково-технічної діяльності в системі Міністерства оборони України», «Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів», «Інструкції про організацію підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів у Збройних силах України»).

В описі «Майбутнє безпекове середовище 2030. Аналіз стратегічного передбачення», виконаного дослідниками Військового інституту телекомунікацій та інформатизації (О. Загребельний, І. Козубцов, В. Куцаєв, В. Мусієнко, Р. Очіченко, Т. Терещенко, О. Черноног, Р. Штонда під загальним науковим керівництвом С. Колачова та В. Ткача) згідно з окремим дорученням Директора Департаменту воєнної політики, стратегічного планування та міжнародного співробітництва Міністерства оборони України окреслено, що до 2030 р. і надалі зберігатиметься негативна тенденція до руйнування системи освіти і науки в Україні через їх недостатнє фінансування, втрату науково-виробничої бази України, виникнення колізій у системі законодавства як результат необґрунтованих, з наукової точки зору, рішень щодо вибору вектора реформування вищої освіти та науки України. При цьому, реалії сьогодення підтверджують думку С. Булгакова та А. Субетто про те, що результатом реформ є лише зміна загальної канви на державному рівні, а от на методологічному рівні все відбувається на стереотипному застарілому фундаменті. Це не відповідає сучасним глобальним викликам культурологічної парадигми військової освіти. За таких умов найбільш вразливою категорією стали суб'єкти наукової і науково-технічної діяльності (НІНТД), а саме: наукові і науково-педагогічні працівники, ад'юнкти і докторанти та інші вчені Збройних сил України.

Незважаючи на ґрунтовні теоретичні напрацювання українських учених у галузі філософії вищої освіти (В. Андрущенко, М. Згуровський, В. Кремень, В. Луговий); розвитку філософії військової вищої освіти (ад'юнктури) (В. Ананьїна, В. Артемов, О. Герасименко, А. Гусак, О. Діденко, Б. Креденцер, А. Міночкін, М. Науменко, М. Нещадим, М. Полторак, Ю. Приходько, В. Романюк, Р. Серветник, В. Телелим, В. Ткач, О. Черних, П. Шацило, В. Ягупов); професійної підготовки аспірантів (І. Жилияєв, Е. Козлов, І. Козубовська, В. Кравець, Л. Петренко, В. Сергієнко, Т. Сидорчук, В. Торкатюк, Г. Чорнойван); обґрунтування методологічної культури офіцера (В. Ананьїн, А. Гурський, В. Діденко, Р. Тимошев, В. Ягупов) та науково-методичного супроводу ад'юнктів (В. Артемов, О. Діденко, М. Жердев, В. Єрохін, А. Крижний, О. Кокотов,

Б. Кредонцер, П. Шацило), ад'юнктура в реальній практиці не повною мірою забезпечує належне формування методологічної культури її випускників.

Необхідність набуття випускниками ад'юнктури методологічної культури зумовлена новими викликами часу, які в умовах інтенсивного розвитку європейського життєвого простору вимагають наявності ознак активних суб'єктів як освітньої, так і практичної діяльності у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ), спроможних на високому професійному рівні здійснювати викладацьку, науково-методичну та інноваційну діяльність.

Проведений аналіз практики підготовки ад'юнктів в Україні засвідчив, що існує тенденція до збільшення розриву культури між старшим поколінням дослідників, достатньо мотивованим і налаштованим на подальшу роботу у військовій системі НіНТД, та новим поколінням, яке має іншу природу мотивації і схильне до відтоку з цієї системи. Це спричинено значною мірою відносно низьким рівнем заробітної плати. Тенденція і досі продовжується, трансформуються лише її форми та причини (академічна мобільність, необхідність публікуватися у наукових періодичних виданнях інших держав, SciVerse, Scopus, Web of Science), що є передумовою витоку з України наукових результатів, технологій та інших важливих перспектив, які охоплюють державний і військовий сектор. Таким чином відбувається «добровільна передача» державної таємниці службам науково-технічної розвідки іноземних держав, які є власниками цих наукометричних баз та окремих видань.

За даними Державної служби статистики України кількість випускників ВВНЗ, які виявляють бажання стати суб'єктами НіНТД в Україні, становить 1% від загальної чисельності. Їх адаптація в колективі неможлива без застосування «діалогу культур» та системи військових традицій. Саме методологічна культура ад'юнкта, на думку науковців (В. Ананьїна, М. Жердев; В. Єрохін; С. Забара, А. Крижний, Л. Козубцова, О. Кокотов, Б. Кредонцер, Л. Мараховський, Е. Солодова, Л. Таршилова, Ю. Хлапонін, П. Шацило, В. Ягупов) є «містком», «діалогом культур», завдяки чому забезпечується трансляція досвіду НіНТД від старшого покоління – молодшому.

Історія науки і техніки свідчить, що найкращих результатів у підготовці наукових кадрів було досягнуто в наукових школах: наукового пізнання та формування наукового стилю мислення, цілісної наукової картини світу вченого (Аристотель, А. Беккерель, Н. Бор, В. Вернадський, Г. Галілей, Р. Декарт, А. Ейнштейн, М. Копернік, М. Ломоносов, Л. Мараховський, Д. Менделєєв, Є. Резерфорд, М. Розов, Ю. Сенько, Сократ, В. Степін, А. Субетто, Л. Хурсін та ін.); найкращі практики у розвитку методологічної культури (Н. Бор, В. Вернадський, Р. Декарт, А. Ейнштейн, С. Лебедев, М. Ломоносов, Г. Малинецький, Д. Менделєєв, Платон, Піфагор, Є. Резерфорд та ін.).

Значущість проблеми посилюється виявленими *суперечностями* між:

- потребами суспільства у наукових і науково-педагогічних кадрах вищої кваліфікації у Збройних силах України з високою методологічною культурою та недостатнім рівнем її сформованості у випускників ад'юнктури;
- об'єктивно зростаючою потребою інтеграції освітнього та наукового компонента підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації та чинною системою підготовки ад'юнктів у контексті їх методологічної культури;

- необхідністю розвитку методологічної культури в ад'юнктів та недосконалістю науково-методичного супроводу такої підготовки;
- потребою у спрямованості моделі наукового керівництва на розвиток методологічної культури ад'юнктів та фактичним організаційно-педагогічним забезпеченням наукової школи.

Актуальність зазначеної проблеми, її значущість у гарантуванні національної безпеки України, недостатній рівень розробки в педагогічній теорії та практиці, необхідність подолання виявлених суперечностей зумовили вибір теми дисертаційної роботи «**Теоретичні і методичні основи розвитку методологічної культури ад'юнктів**».

Зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами, грантами.

Дослідження виконано в межах тематики, передбаченої планом наукової і науково-технічної діяльності Військового інституту телекомунікацій та інформатизації на 2011-2020 рр., відповідно до якого на Замовлення Директора Департаменту військової освіти та науки Міністерства оборони України виконані науково-дослідні роботи (НДР): «Управління якістю підготовки військових фахівців з вищою освітою для Збройних сил України» (шифр «Якість-2011»); «Тенденції та перспективи інноваційного розвитку системи військової освіти» (шифр «Перспектива-ВО»); «Історія військової освіти в Україні (1991-2012 рр.)» (шифр «Історія»); «Обґрунтування перспективної системи підготовки та підвищення кваліфікації наукових і науково-педагогічних працівників для Збройних сил України» (шифр «Підготовка-В»). Тему дисертації затверджено вченою радою Національного авіаційного університету (протокол №11 від 22.12.2020 р.).

Об'єкт дослідження – розвиток методологічної культури ад'юнктів у системі професійної підготовки.

Предмет дослідження – педагогічна система розвитку методологічної культури ад'юнктів в процесі освітньо-наукової підготовки.

Мета дослідження полягає у розробці й обґрунтуванні педагогічної системи розвитку методологічної культури ад'юнктів та експериментальній перевірці її ефективності.

Відповідно до поставленої мети сформульовано основні **завдання дослідження**:

1. З позицій сучасних вимог та методологічних підходів визначити зміст і структуру методологічної культури ад'юнктів, критерії та показники її розвиненості.

2. З'ясувати сутність і значення феномену «наукова школа» в контексті розвитку методологічної культури ад'юнктів.

3. Обґрунтувати концепцію та розробити педагогічну систему розвитку методологічної культури ад'юнктів.

4. Спроекувати модель науково-методичного супроводу ад'юнктів у контексті індивідуальної адаптивної траєкторії їх підготовки.

5. Визначити організаційно-педагогічні умови та систематизувати традиційні та специфічні форми, методи, засоби навчання, педагогічні технології у складі комплексної методики розвитку методологічної культури ад'юнктів.

6. Експериментально перевірити ефективність педагогічної системи розвитку методологічної культури ад'юнктів.

Провідна ідея дослідження полягає в тому, що педагогічна система розвитку методологічної культури ад'юнктів як комплексна багатокomпонентна структура реалізується в інтегрованому освітньо-науковому середовищі, в якому активізується міжсуб'єктна взаємодія в умовах наукової школи на засадах індивідуальної адаптивної траєкторії підготовки здобувачів.

Концепція дослідження. Мета роботи, її науково-теоретичні засади, специфічні особливості розвитку методологічної культури ад'юнктів зумовили розробку концептуальних положень дослідження, які визначають стратегію і тактику наукового пошуку.

1. Педагогічна система розвитку методологічної культури ад'юнктів розглядається як цілісна педагогічна система, якій притаманні наступні атрибутивні характеристики: набуття нею цілісності як самостійної якісної освітньої одиниці за своєю формою, цільовою спрямованістю і змістом; функціонування її як підсистеми в макроструктурі системи освітньо-наукової підготовки ад'юнктів у ВВНЗ України і підпорядкування закономірностям і тенденціям розвитку цієї макроструктури; сформованість у її складі мікросистем, що становлять її структуру (система навчально-освітньої роботи, система науково-дослідницької роботи, система практик, наукова школа); наявність специфічних закономірностей і внутрішніх системотворчих зв'язків; постійна її взаємодія із зовнішнім середовищем існування; динамічність, здатність до саморозвитку та самоорганізації.

2. Розвиток методологічної культури здійснюється шляхом, при якому її зміст не накладається лінійно на часову координату і не сприймається як механічний результат суми послідовних подій, а урізноманітнюється, поповнюється новими компонентами і взаємозв'язками, зазнає випадкових впливів, розвивається на основі поєднання традицій та інновацій.

3. Як самостійний системний феномен розвиток методологічної культури у процесі освітньо-наукової підготовки ад'юнктів має свої інституційні, цільові, змістові, процесуальні особливості. Як складова макросистеми вищої військової освіти вона зазнає впливу таких самих суспільно-політичних, культурно-історичних, соціально-економічних, освітньо-педагогічних чинників, що і макросистема, і повною мірою відображає закономірності, напрями й суперечності її розвитку та парадигмальні зміни.

4. Розвиток методологічної культури ад'юнктів розглядається як закономірний об'єктивний процес, сукупність взаємопов'язаних компонентів, які характеризуються певними тенденціями, що зумовлюють істотні зміни в навчально-методичному супроводі ад'юнктів.

5. З'ясування характерних особливостей кожного з компонентів системи розвитку методологічної культури ад'юнктів у вітчизняних ВВНЗ здійснюється у трьох площинах: предметній, функціональній та історичній, на основі таких критеріїв, як зміни в суспільстві, соціальне замовлення, наповнення компонентів змісту освітньо-наукової підготовки та її структура, форми, методи, засоби реалізації змісту.

Концепція дослідження містить три взаємопов'язані *концепти*, застосування яких сприяє реалізації мети дослідження та забезпечує цілісний підхід у науковому пошуку на кожному його етапі.

Методологічний концепт дослідження відображає взаємозв'язок різних

підходів загальнонаукової і конкретно-наукової методології, на основі яких здійснюється розвиток методологічної культури ад'юнктів, а саме: *системного* (виявляє елементи методичної системи розвитку); *культурологічного* (спрямований на засвоєння культурологічних теорій і концепцій); *андрагогічного* (сприяє вдосконаленню способів самореалізації особистості військового дослідника впродовж життя); *акмеологічного* (сприяє самореалізації, саморефлексії, самокорекції ад'юнктів у процесі квазіпрофесійної діяльності); *аксіологічного* (спрямований на розвиток системи цінностей і ціннісних відношень); *компетентнісного* (передбачає розширення та вдосконалення військово-професійних та методологічних знань і вмінь); *діяльнісного* (сприяє професійному розвитку через різні сфери наукової та науково-технічної діяльності), а також фундаментальні положення філософії (положення теорії пізнання, теорії систем і теорії управління); теорія систем суспільного типу; положення щодо цілісності, наступності, інтегрованості змісту освіти; системний підхід; діяльний підхід.

Теоретичний концепт визначає систему психолого-педагогічних ідей, концепцій, основних понять, дефініцій, що виявляють розуміння сутності і структури методологічної культури, педагогічних умов і моделі її розвитку в ад'юнктів у період професійної підготовки в ад'юнктурі та нерозривній єдності з науковою школою на нових засадах науково-методичного супроводження. Процес розвитку методологічної культури ад'юнктів базується на: положеннях теорії особистості, цілісного педагогічного процесу; концепціях та теорії навчання, розвитку, виховання, цифровізації та адаптивного управління освітнім процесом ад'юнктури та наукової школи; закономірностях і механізмах педагогічної творчості; принципах: науковості, гуманізації, безперервності, динамічності, наступності й послідовності розвитку, систематичності, ціннісно-сислової спрямованості, культуровідповідності, єдності професійної та методологічної культури, проєктування особистісної траєкторії розвитку, співтворчості, індивідуалізації самоосвіти і саморозвитку.

Методичний концепт репрезентує педагогічну систему розвитку методологічної культури ад'юнктів, що базується на поетапному вдосконаленні, самовдосконаленні й саморозвитку військово-професійних та методологічних знань, умінь, професійно-важливих якостей, набуття особистого досвіду в результаті виконання квазіпрофесійної організації наукової та науково-технічної діяльності у період професійної підготовки в ад'юнктурі та нерозривній єдності з науковою школою на основі науково-методичного супроводу, опанування інноваційними методами і формами методичної роботи, прогресивним виробничим і педагогічним досвідом, технологіями та методиками організації професійної наукової та науково-технічної діяльності. Оцінювання результативності педагогічної системи розвитку методологічної культури ад'юнктів здійснюється за допомогою засобів діагностування (анкети, тести, опитувальні листи тощо).

Гіпотеза дослідження. Якість підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації для Збройних сил України підвищиться за умови впровадження педагогічної системи розвитку методологічної культури ад'юнктів, системотвірним чинником якої є інтеграція освітньої та наукової діяльності в неформальному середовищі наукової школи. Загальна гіпотеза дослідження конкретизується в часткових припущеннях щодо можливості підвищення рівня розвитку методологічної культури ад'юнктів, якщо:

– розробити концепцію розвитку методологічної культури ад'юнктів, яка ґрунтуватиметься на положеннях провідних методологічних підходів і дидактичних принципів, науково обґрунтованого добору змісту, форм, методів і технологій професійно-педагогічного вдосконалення, самовдосконалення і саморозвитку, набуття особистого досвіду в результаті виконання квазіпрофесійної організації наукової та науково-технічної діяльності у період професійної підготовки в ад'юнктурі, спрямованої на підвищення результативності їхньої військово-професійної діяльності у ВВНЗ загалом і забезпечення якості професійної підготовки майбутніх наукових та науково-педагогічних працівників вищої кваліфікації зокрема;

– визначити та забезпечити необхідні організаційно-педагогічні умови розвитку методологічної культури ад'юнктів (формування позитивної мотивації до військово-професійного та методологічного вдосконалення, самовдосконалення і саморозвитку; навчання в науковій школі з розвитку методологічної культури; розвиток суб'єкт-суб'єктної взаємодії в системі «науково-педагогічного керівництва»; стажування у ВВНЗ на посаді наукового керівника);

– розробити модель науково-методичного супроводу ад'юнктів, що базується на алгоритмі реагування наукового керівника на результати педагогічного процесу (освітнього, розвивального, виховного) через навчальну науково-дослідну діяльність ад'юнктів, технології, форми і методи організації освітнього процесу, впровадження організаційно-педагогічних умов);

– реалізувати об'єктивну діагностику й оцінювання навчальних досягнень ад'юнктів, корекцію формування компонентів методологічної культури ад'юнктів на основі науково обґрунтованих критеріїв, показників та рівнів.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань використовувалися такі методи дослідження:

теоретичні: методи історичного аналізу для аналізу й узагальнення наукової літератури за проблемою дисертаційної роботи; *метод структурно-генетичного аналізу та синтезу*, при уточненні суті і структури поняття «методологічна культура ад'юнктів»; *метод сходження від абстрактного до конкретного, аксіоматичний метод* при розробці концепції розвитку методологічної культури ад'юнктів; *метод аналітично-порівняльного аналізу* при аналітично-порівняльному оцінюванні новизни результатів кваліфікаційного дослідження; *синтез та узагальнення* – для обґрунтування методологічних і методичних основ дослідження; *метод моделювання* – для розробки моделі науково-методичного супроводження ад'юнктів та педагогічної системи розвитку методологічної культури ад'юнктів; *узагальнення* – для формулювання висновків і рекомендацій щодо результативності педагогічної системи розвитку методологічної культури ад'юнктів;

емпіричні: праксиметричні (вивчення та аналіз педагогічного досвіду наукових керівників); *діагностичні* (анкетування, бесіда, тестування, експертна оцінка) – для виявлення інформації про стан розвиненості методологічної культури ад'юнктів та визначення якості експериментальних матеріалів; *обсерваційні* (пряме і непряме спостереження) – для виявлення та збагачення досвіду використання арсеналу методів професійно-педагогічного вдосконалення, самовдосконалення і саморозвитку ад'юнктів; *експериментальні* (констатувальний та формувальний педагогічний експеримент) – для перевірки результативності педагогічної системи

розвитку методологічної культури ад'юнктів;

статистичні та аналітичної обробки даних: частотний аналіз – для обчислення розподілу ад'юнктів за рівнями розвиненості методологічної культури; *критерій χ^2* – для оцінювання достовірності відмінностей показників контрольних та експериментальних груп.

Теоретичною основою дослідження є ідеї та теорії, які стосуються: філософії вищої освіти (В. Андрущенко, М. Згуровський, В. Кремень, В. Луговий); розвитку філософії військової вищої освіти (ад'юнктури) (І. Альохин, В. Артемов, А. Барабаншиков, С. Бурсевич, О. Бухнієва, А. Ващенко, О. Герасименко, А. Гусак, О. Діденко, О. Єфремов, В. Колесник, Б. Креденцер, А. Міночкін, М. Науменко, М. Нецадим, П. Образцов, Ю. Ольшевський, М. Полторац, Ю. Приходько, В. Романюк, Ю. Рябенський, В. Телелим, В. Ткач, Р. Серветник, О. Черних, П. Шацко, В. Ягупов); професійної підготовки аспірантів (С. Балабанов, Е. Борисова, Б. Бедний, І. Жилиєв, Е. Козлов, І. Козубовська, Г. Максимов, А. Миронос, В. Сергієнко, Т. Серова, Т. Сидорчук, Е. Солодова, В. Торкатюк, А. Хохлов, Г. Чорнойван, І. Шейнфельд); обґрунтування культурологічної парадигми освіти (І. Зязюн, Н. Ісаєва, І. Ісаєв, Т. Іванова, М. Каган, І. Кучерак, Д. Лихачев, І. Машкова, О. Отич, Н. Павелко); теорії педагогічних систем (В. Беспалько, А. Лігоцький, А. Новиков, Д. Новиков, Г. Селевко, В. Серіков, В. Сластьонін, В. Сухомлинський, Н. Талізін, В. Юдін); теорії та концепції навчання (Б. Ананьєв, А. Алексюк, С. Архангельський, Ю. Бабанський, Г. Балл, А. Вербицький, В. Загвязинський, Н. Ничкало, Э. Скибицький, Г. Терещук, І. Толстова та ін.), програмованого навчання (П. Гальперин, А. Молибог), проблемного навчання (Т. Ільїна)); теорії проєктування педагогічних технологій (Л. Вігонтський, Г. Селевко, М. Чошанов), технологія співпраці (А. Макаренко, Н. Пирогов, В. Сухомлинський, К. Ушинський, С. Шацький та ін.); науково-методичний супровід ад'юнктів (М. Жердев, В. Єрохін, А. Крижний, О. Кокотов, Б. Креденцер, П. Шацко, В. Ягупов), аспірантів (С. Забара, С. Курдюмов, Л. Мараховський, Г. Мешко, Н. Рябова, А. Степанюк, Л. Таршилова, Ю. Хлапонін, В. Чайка); дослідження поняття методологія (А. Єріна, В. Загвязинський, В. Краєвський, А. Новиков, Д. Новиков); обґрунтування загальних основ методологічної культури (В. Загвязинський, С. Кульневич, В. Лукашов, Ю. Кушнер) та методологічної культури офіцера (В. Балабушевич, А. Гурський, В. Діденко, Р. Тимошев, В. Ягупов).

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилось упродовж 2009-2018 років на базі Військового інституту телекомунікацій та інформатизації, Наукового центру зв'язку та інформатизації, Інституту спеціального зв'язку та захисту інформації НТУУ «КПІ», Київського національного університету будівництва і архітектури Міністерства освіти і науки України; Національного університету оборони України, Державного економіко-технологічного університету транспорту, Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, РГКП «Западно-Казахстанського аграрно-технічного університету імені Жангір хана (Республіка Казахстан), в рамках особистого співробітництва за програмою обміну досвідом та участі в міжнародному науковому проєкті з міжнародної атестації наукових кадрів, проведення експертизи дисертацій. До цієї роботи було залучено 90 учасників, із них: 30 – ад'юнктів, 24 – аспіранти, 10 – здобувачів освіти третього освітньо-наукового рівня, 8 – докторантів,

18 фахівців-експертів із зазначених установ.

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягає в тому, що *вперше*:

розроблено й обґрунтовано концепцію розвитку методологічної культури ад'юнктів, в основу якої покладено положення про цілісність педагогічної системи розвитку методологічної культури ад'юнктів (*концепції та теорії*: навчання ад'юнктів основам військово-професійної методології; розвиток через навчальну науково-дослідну діяльність ад'юнктів наукової школи; виховання через суб'єкт-суб'єктну взаємодію в системі науково-методичного супроводу ад'юнктів; цифровізація й адаптивне управління освітнім процесом ад'юнктури та наукової школи). Вона вміщує блоки: генеральної ідеї, гіпотези, соціальних потреб, наукових фактів, категорій (освітнього процесу), аксіом (динамічного навчання), постулатів, принципів (теорії систем, цілісного педагогічного процесу, формування змісту освіти, процесу навчання, розвивального навчання, виховання, проєктування педагогічних технологій, проґрамованого навчання), поняття (методології, культури, методологічної культури ад'юнктів), положення, закони (педагогіки, навчання), закономірності (педагогічного процесу), умови (психолого-педагогічні, національні традиції, соціально-професійного впливу, впливу кіберпростору, нормативних, вибору педагогічних технологій, технологічних, акмеологічних, організаційних, методичних), судження, програми розвитку; неперервний професійний розвиток особистості ад'юнкта, набуття особистого досвіду в результаті виконання квазіпрофесійної організації наукової та науково-технічної діяльності у період професійної підготовки в ад'юнктурі та нерозривній єдності з науковою школою; поєднання різних методологічних підходів і принципів розвитку методологічної культури; науково обґрунтований добір змісту, форм, методів і технологій професійно-педагогічного вдосконалення, самовдосконалення і саморозвитку в процесі методичної роботи, під час навчання в науковій школі розвитку методологічної культури, а також у процесі самоосвітньої діяльності;

обґрунтовано педагогічну систему розвитку методологічної культури ад'юнктів та представлено її модель, яка містить структурно-логічні компоненти: соціально-предметний, мотиваційний (потреби, мотиви, орієнтації), цільовий (мета, завдання), змістовий (освітньо-наукова підготовка, факультативна програма наукової школи), цілевиконавчий (форми, методи, засоби та технології навчання), діяльнісний (рефлексія, діагностування, корекція);

розроблено модель науково-методичного супроводу ад'юнктів, яка презентує алгоритм реагування наукового керівника на результати педагогічного процесу (освітнього, розвивального, виховного) через навчальну науково-дослідну діяльність ад'юнктів, технології, форми і методи організації освітнього процесу);

визначено організаційно-педагогічні умови розвитку методологічної культури ад'юнктів (формування позитивної мотивації до військово-професійного та методологічного вдосконалення, самовдосконалення і саморозвитку; навчання в науковій школі з розвитку методологічної культури; розвиток суб'єкт-суб'єктної взаємодії в системі науково-методичного супроводу ад'юнктів; стажування у ВВНЗ на посаді наукового керівника);

удосконалено критерії розвиненості методологічної культури ад'юнктів: *ціннісно-мотиваційний*: (ціннісний, мотиваційний, етичний, орієнтаційний);

когнітивний: (методологічний, дослідницький, психологічний, рефлексивний, комунікативний, педагогічний, дидактичний, методичний, етичний, моніторингово-діагностичний); *операційно-діяльнісний*: (аналітичний, прогностичний, проектний, організаційно-управлінський, технологічний, методичний, методологічний, інтелектуальний, комунікативний, рефлексивний, орієнтаційний, дослідницький); *суб'єктно-рефлексивний*; *професійно-важливих якостей*; показники критеріїв та рівні розвитку (базовий, достатній, високий);

уточнено та конкретизовано зміст поняття «методологічна культура ад'юнктів», його об'єктивного (нормативно-правового, неформального (мораль, традиції), методології (загальна, таємна), наукова мова, знакова складова) та суб'єктного компонентів (суб'єкт («ад'юнкт»)).

Досліджено сутність і виявлено специфіку етапів розвитку методологічної культури (класичні: початковий, наукового та професійного становлення молодого дослідника, усвідомленого наукового пошуку, наукової зрілості; культурологічні: пасивний та активний дилетант, пасивний та активний ерудит).

Подальшого розвитку набули положення про неперервний процес розвитку методологічної культури ад'юнктів, особливості військово-професійної діяльності ад'юнктів, методика дослідження методологічної культури дослідників.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що в освітній процес ад'юнктури впроваджено комплексні методики: розвитку методологічної культури ад'юнктів з використанням традиційних й інноваційних форм та методів навчання; організації наукової школи з проектування індивідуальної адаптивної траєкторії навчання та розвитку методологічної культури ад'юнктів, що включає часткові методики проектування: варіативної складової освітньо-наукової характеристики (з урахуванням індивідуального світогляду, професійно-важливих якостей, схильності ад'юнктів до науково-пошукової діяльності), факультативної освітньо-наукової програми розвитку методологічної культури (написання дисертації), систему засобів діагностування якості освіти наукової школи (моніторинг та діагностування розвиненості методологічної культури ад'юнктів у контексті загальної процедури атестації).

За результатами дослідження розроблено науково-методичний комплекс, який охоплює 3 монографії («Теория и практика развития инновационных способностей у научно-педагогических работников»; «Теория и методика профессионального развития научно-педагогических работников: в аспекте методологической культуры»; «Теория і практика підготовки та підвищення кваліфікації наукових та науково-педагогічних працівників поза магістратурою й аспірантурою»), 4 методичні розробки («Підготовка аспірантів: методичні рекомендації щодо самостійної підготовки аспірантів за спеціальністю 05.13.05 – «Комп'ютерні системи та компоненти»; «Организация научной работы молодого ученого»; методичні рекомендації для наукових керівників щодо впровадження мотиваційних ідей, а також з організації наукової роботи дослідника); інструментарій для комплексного діагностування рівня розвиненості методологічної культури ад'юнктів.

Матеріали дослідження, його висновки та положення мають міждисциплінарний характер і можуть застосовуватись у процесі підготовки аспірантів, написання підручників і навчальних посібників; проведення науково-методичних семінарів, майстер-класів, тренінгів у системі підготовки ад'юнктів.

Впровадження результатів дослідження. Результати дослідження впроваджено в освітній процес Київського національного університету будівництва і архітектури (довідка №1 від 28.12.2020), Державного економіко-технологічного університету транспорту України (акт №1 від 20.11.2014), Наманганського державного університету (Республіка Узбекистан) (акт №1 від 10.12.2020), Західно-Казахського аграрно-технічного університету ім. Жангир-хана (Республіка Казахстан) (акт №1 від 14.12.2020), Ташкентського державного технічного університету ім. Іслама Карімова (Республіка Узбекистан) (акт №1 від 15.12.2020); Ташкентського державного педагогічного університету ім. Нізамі (Республіка Узбекистан) (акт №1 від 22.12.2020).

Результати наукового пошуку використані при виконанні наукових досліджень Військового інституту телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут на замовлення Директора Департаменту військової освіти та науки Міністерства оборони України, а саме в НДР шифр: «Якість-2011» (акт №5 від 25.04.2013); «Перспектива-ВО» (акт № 1 від 15.01.2013, № 2 від 25.04.2013, № 3 від 25.04.2013, № 4 від 25.04.2013); «Історія» (акт № 6 від 15.09.2013).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею. Ідеї та думки, що належать співавторам публікацій, не використовувались у матеріалах дисертації. В роботах, написаних у співавторстві, здобувачу належить: [1 – 3] – у відповідних розділах викладено методологію дослідження та наукові результати дисертаційної роботи, а саме: 1) обґрунтовано поняття методологічної культури ад'юнктів; 2) обґрунтовано теорію розвитку методологічної культури ад'юнктів; 3) опис удосконаленої моделі педагогічної системи «наукова школа»; 4) опис удосконаленої моделі науково-методичного супроводження ад'юнктів; 5) опис розробленого організаційно-педагогічного забезпечення наукової школи; 6) опис розробленого комплексу методів розвитку методологічної культури ад'юнктів у контексті професійної підготовки; 7) результати експериментальної частини щодо розвитку методологічної культури ад'юнктів; [4 – 5] – авторський мотиваційний курс для аспірантів (ад'юнктів); [9] – з'ясування феномену наукової школи як фундаментальної основи сучасної міждисциплінарної аспірантури (ад'юнктури); [13] – знання про природу зародження творчого мислення у вчених; [32] – опис сутності процесу розвитку індивідуальних творчих компетенцій аспірантів; [48] – тлумачення власних результатів експерименту щодо розвитку методологічної культури ад'юнктів; [52] – обґрунтування розвитку інституту аспірантури як системи третього рівня вищої освіти; [58] – презентація ідеї створення педагогічної технології організації семінару як навчальної форми; [59] – тлумачення власних результатів розвитку мотиваційного компонента методологічної культури ад'юнктів; [60] – характеристика удосконаленої педагогічної системи на базі наукової школи; [61] – опис результатів застосування педагогічної технології науково-просвітницької діяльності щодо ад'юнктів; [63] – висвітлення проблемних питань у підготовці ад'юнктів; [64] – опис варіанту збереження кадрових науково-педагогічних кадрів у ВВНЗ через зміну розподілу складових діяльності; [65] – аналіз виникнення проблеми варіативності між науковим та науково-педагогічним видами діяльності вчених у системі військової освіти; [68] – аналіз зарубіжного досвіду інтеграції військової та цивільної освіти в частині, що стосувалося ад'юнктури; [69] – ідея необхідності створення державного стандарту підготовки аспірантів та ад'юнктів; [70] – алгоритм

діагностування креативної складової компетенції; [78] – гіпотеза про існування закономірностей в трансляції методологічної культури науковими керівниками залежно від їх типології; [80] – опис досвіду застосування форми дистанційного науково-методичного супроводу аспірантів (ад'юнктів) для забезпечення мобільності; [81] – підхід до полегшення ознайомлення ад'юнктів зі складовими професійної діяльності в площині методологічної культури; [84] – перспективний погляд на розвиток освітньої системи підготовки наукових керівників; [87] – з'ясування феномену методологічної основи діяльності ад'юнктів; [92] – ідея застосування науково-педагогічного компетентного моніторингу підготовки фахівців, а саме ад'юнктів у галузі інформаційної безпеки.

Вірогідність і аргументованість наукових висновків і результатів дисертації забезпечуються: коректністю постановки мети та завдань дослідження, послідовністю застосування аналітичного апарату та використанням широкого комплексу загальнонаукових і спеціальних методів дослідження; раціональним поєднанням і використанням теоретичних, емпіричних і статистичних методів дослідження; репрезентативністю вибірки; науково-обґрунтованими підходами до планування, організації та проведення педагогічного експерименту, аналізу й інтерпретації емпіричних даних; багаторічним досвідом наукових та науково-педагогічних працівників, які були експертами в педагогічному експерименті; узгодженістю компонентів педагогічної системи ад'юнктури та наукової школи.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження обговорювалися та отримали схвалення на науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних*: «Modern achievements of science and education» (Tel Aviv, Israel, 2009), «The improvement of the quality, reliability and long usage of technical systems and technological processes» (Hurghada, Egypt, 2009), «Становление и развитие военной педагогики» (Пенза, 2009), «Věda a vznik 2011/2012» (Praha, 2011), «Новые образовательные технологии в вузе» (Екатеринбург, 2013), «Наука и образование» (Екатеринбург, 2013), «The improvement of the quality, reliability and long usage of technical systems and technological processes» (Eilat, Israel, 2013), «Проблемы и перспективы современной науки» (Мінськ, 2015), «Академическая мобильность: проблемы и перспективы» (Мінськ, 2016), «Становлення особистості професіонала: перспективи й розвиток» (Одеса, 2017), «Interdyscyplinarne aspekty funkcjonowania człowieka współczesnej cywilizacji» (Koszalin/Unieście, Poland, 2017), «Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє» (Київ, 2017); *всукраїнських*: «Пріоритетні напрямки розвитку телекомунікаційних систем та мереж спеціального призначення» (Київ, 2011; 2012), «Роль та місце психолого-педагогічної підготовки в професійному розвитку та становленні особистості сучасного фахівця в умовах євроінтеграції» (Хмельницький, 2012), «Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів і військових формувань України» (Хмельницький, 2013), «Вища освіта: проблеми і шляхи забезпечення якості» (Київ, 2013), «Розвиток дослідницької компетентності молодих науковців» (Київ, 2016), «Застосування інформаційних технологій у підготовці та діяльності сил охорони правопорядку» (Харків, 2015; 2016), «Теорія і практика дистанційного навчання у професійній освіті» (Київ, 2017), «Особистість в екстремальних умовах» (Львів, 2017).

Основні положення й результати дослідження були обговорені на засіданні науково-дослідного відділу (кібернетичної безпеки в інформаційно-

телекомунікаційних системах) науково-дослідного управління (проблем захисту інформації) Наукового центру зв'язку та інформатизації Військового інституту телекомунікації та інформатизації імені Героїв Крут (2020) та розширеному засіданні кафедри педагогіки та психології професійної освіти Факультету лінгвістики та соціальних комунікацій Національного авіаційного університету (2020).

Публікації. Результати дисертаційної роботи опубліковано у 92 публікаціях, зокрема: 3 монографіях (у співавторстві); 2 навчально-методичних посібниках; 45 статтях у наукових фахових видань України (з них 41 одноосібні); 11 статтях в наукових періодичних виданнях інших держав (з них 6 одноосібні); 9 статтях, що додатково відображають результати дослідження (з них 6 одноосібні); 22 тезах доповідей наукових конференцій.

Дисертація на здобуття наукового ступеня **кандидата технічних наук** на спеціальну тему (спеціальність 20.02.12. – «Військова кібернетика, системи управління та зв'язок») захищена в 2007 році у Військовому інституті телекомунікацій та інформатизації НТУУ «КПІ» та має гриф «Тємно». Її матеріали у тексті докторської дисертації не можуть бути використані априорі (експертна довідка №1 від 28.12.2020).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з двох частин. У першій подано анотації українською та англійською мовами, перелік умовних скорочень, вступ, чотири розділи, висновки, список використаних джерел з 637 найменувань, розміщених на 62 сторінках. У другій частині подано 8 додатків на 238 сторінках. Загальний обсяг роботи становить – 737 сторінки, з них основного тексту – 403 сторінки. Дисертація містить 22 рисунки, 137 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** дисертаційної роботи обґрунтовано актуальність, доцільність та зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження, методи дослідження, його методологічну і теоретичну основи; представлено концепцію, наукову новизну, теоретичне і практичне значення дослідження, наведено відомості про апробацію й упровадження отриманих результатів, визначено особистий внесок здобувача у друкованих працях зі співавторами.

У **першому розділі «Розвиток методологічної культури ад'юнктів як науково-педагогічна проблема»** здійснено аналіз досліджуваної проблеми в науковій літературі та педагогічній практиці; уточнено суть і структуру поняття «методологічна культура ад'юнктів»; визначено критерії та показники розвиненості методологічної культури ад'юнктів.

Розв'язання науково-теоретичної проблеми започатковано з 2009 року. Підготовка наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації у Збройних силах України через ад'юнктуру до 2014 року здійснювалась за цільовим підходом (В. Артемов, М. Науменко, М. Нещадим, Ю. Приходько, Р. Серветник, В. Телелім). Залежно від прогнозованих вакантних (наукових та науково-педагогічних) посад у ВВНЗ чи наукових установах (НУ) здійснювався набір кандидатів до ад'юнктури, які проходили підготовку за різною науково-освітньою програмою та практичною складовою. Після завершення навчання в ад'юнктурі

часто виникав парадокс: випускнику не знаходилося відповідної вакантної посади за профілем і напрямком підготовки. Тобто, випускник ад'юнктури, підготовлений для заміщення вакантної посади наукового працівника, не міг залишитися на науково-педагогічній посаді, а в окремих випадках міг бути направленим у військові частини, не пов'язані з науковою чи науково-педагогічною діяльністю. Таким чином, траплялися випадки нецільового використання. Крім того, сучасні реалії трудової діяльності, щорічний перегляд штатів ВВНЗ та НУ вимагають від офіцера вміння поєднувати обов'язки науковця та викладача. Тому, з метою збереження найцінніших офіцерських кадрів, автором розроблено ідеологію варіативної діяльності, яку успішно апробовано 2009 року. Практикою підтверджено, що для варіативності виконання обов'язків офіцера неодмінно необхідно оволодіти методологією наукової та педагогічної діяльності.

Запропоновані (О. Герасименко, І. Козубцов, С. Колачов) в НДР «Якість-2011» засоби діагностування компетентності констатували незадовільну якість підготовки ад'юнктів (через показник рівня розвиненості методологічної культури) та їх готовності до самостійної професійної організації наукової та науково-технічної діяльності.

Результатом наукового пошуку НДР «Історія» став аналіз педагогічної системи ад'юнктури в Україні упродовж 1991-2012 рр. Він підтвердив неприпустиме відставання розвитку педагогічної системи ад'юнктури від суспільних потреб (Е. Солодова) внаслідок збільшення розриву, зберігання негативної тенденції до руйнування системи освіти і науки в Україні через їх недостатнє фінансування, виникнення колізій у системі законодавства (невідповідності Болонському процесу) як результат необґрунтованих, з наукової позиції, рішень щодо вибору вектора реформування вищої освіти та науки України. Результатом реформ стала лише зміна загальної канви на державному рівні, а на методологічному рівні все відбувається на стереотипному застарілому фундаменті (С. Булгаков, А. Субетто). Це не відповідає сучасним глобальним викликам культурологічної парадигми військової освіти.

Тому, на основі вивчення зарубіжного досвіду інтеграції військової та цивільної освіти в контексті Болонського процесу та євроінтеграційних принципів реформування сучасної освітньої концепції професійної підготовки вчених (P. Altbach, R. Fomichev, A. Kroeber, C. Klukhohn, V. Meniailo, O. Gura, С. Балабанов, Б. Бедний, С. Бурсевич, А. Ващенко, О. Герасименко, О. Дубасенюк, І. Жилияєв, Е. Козлов, Г. Максимов, А. Миронос, В. Сергієнко, В. Торкатюк) доведено, що оптимальним способом розв'язання суперечностей є переорієнтування інституту ад'юнктури з компетентнісної на культурологічну освітню парадигму з посиленням ролі науково-методичного супроводу. Практикою підтверджено, що третій освітньо-науковий рівень, побудований на компетентнісній освітній парадигмі, призводить до звуження індивідуальних можливостей з формування власної професійної та методологічної культури. Тому рекомендовано покласти євроінтеграційні принципи в основу реформування сучасної освітньої концепції професійної підготовки ад'юнктів відповідно до Болонського процесу. Результатом стало обґрунтування (О. Герасименко, І. Козубцов, А. Міночкин) в НДР «Підготовка-В» напрямів філософії розвитку інституту ад'юнктури. Запропоновані зміни до нової редакції Закону України «Про підготовку наукових та науково-педагогічних працівників» дали змогу вирішити

суперечність варіативності.

Тому в дисертаційній роботі обґрунтовано необхідність реалізації підготовки ад'юнктів на засадах культурологічної освітньої парадигми, що, на думку дослідників Л. Барановської, О. Діденка, Л. Доценко, О. Дробот, І. Каряка, Е. Лузік, Л. Петренко, В. Рахманіна, А. Степанюка, Б. Суся, є логічним розвитком інституту ад'юнктури і може претендувати на унікальність дослідження, постановку експерименту та подальший розвиток наукової течії «Наукова школа розвитку методологічної культури учених» у складі наукової спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

На основі запропонованої філософії розвитку інституту ад'юнктури виконавцями (О. Герасименко, І. Козубцов, В. Ткач) НДР «Перспектива-ВО» обґрунтовано концепцію підготовки ад'юнктів, яка визначає оригінальний напрямок, шлях та спосіб реалізації на системних засадах компетентнісного, культурологічного підходів. Згідно з кібернетичним принципом, неможливо щось якісно змінювати, якщо суб'єкт зміни не відповідає новим вимогам. Тобто, виникає замкнуте коло. Тому автором запропоновано підвищити професійний рівень методологічної культури суб'єктів, тобто наукових керівників, щоб вони відповідали новим вимогам. Для цього запропоновано модель курсів підвищення кваліфікації наукових керівників та їх обізнаності з нормативно-правовою сферою наукової та науково-технічної діяльності, науково-технічної експертизи.

Головним замовником НДР був Директор Департаменту військової освіти та науки Міністерства оборони України. Результати стали науковою підставою для розпорядження №402/2/1315 від 16.12.2020 щодо необхідності розробки низки методичних рекомендацій з організації підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії (ад'юнктів).

Без розв'язання в дисертації цієї науково-теоретичної проблеми буде залишатися складна ситуація у ВВНЗ (НУ), яка проявляється у недостатній розвиненості в ад'юнктів методологічної культури, і як наслідок – у майбутніх наукових керівників незадовільний рівень вихованості, досвіду з трансляції методологічної культури своїм учням-ад'юнктам. Також це негативно позначається на якості їхньої подальшої військово-професійної діяльності, і, відповідно, падає рівень підтримки і гарантування національної безпеки України.

Результат НДР «Якість-2011» дав можливість переосмислити показник рівня розвиненості методологічної культури, вплив якості підготовки ад'юнктів на його числове значення, а запропоновані засоби його діагностування вказали на необхідність удосконалення критеріїв.

Гене́за фундаме́нтальних (філософських) основ поняття «методоло́гія» в нестандартному зворотному напрямку дала змогу встановити тлумачення вченими (А. Новиков, Д. Новиков, Е. Вегнер, Л. Мараховський, В. Ягупов та послідовники) її як вчення про організацію діяльності. Основу методології складає мислення та світогляд як операційне середовище самодисципліни та роботи з інформацією, моделями, алгоритмами. Безумовно, без знань методології неможливо уявити будь-яку діяльність ад'юнктів. На думку А. Новікова, сформувалося стійке уявлення, що методологія може належити лише до науково-дослідної діяльності і жодним чином до інших видів людської діяльності, що підтверджується системно-діяльнісним підходом до структури діяльності (А. Леонт'єв). Ми також не ототожнюємо «методологічну культуру» і «людську діяльність», але вважаємо її специфічним

способом людської діяльності. Опанування самою лише методологією ад'юнктом не вирішує проблем дисертаційної роботи.

На фундаментальному рівні поняття «культура» – це високий рівень індивідуального розвитку і вихованості людини (С. Ожегов). Культура знаходить свій прояв у діяльності. До знань методології ад'юнктові необхідно долучати культурологічну складову, щоб у результаті одержати якісно новий результат – вміння та відношення (позитивне ставлення) ад'юнкта до результату професійної діяльності та (виховуючи ставлення, а це головний принцип в Збройних силах України; виховання власним прикладом – «роби як я, роби краще, ніж я») до своїх учнів-ад'юнктів у майбутній ролі наукового керівника, консультанта, наставника.

Отже, «методологічна культура ад'юнктів» – наявність в ад'юнкта соціально здобутих знань військово-професійної методології, сформованих умінь, набутого досвіду, сформованого світогляду, цінностей, традицій, норм, етики і правил поведінки, притаманних ученому, що виявляється в ефективному виконанні завдання організації науково-дослідної, науково-педагогічної та військово-професійної діяльності, а також форм взаємного спілкування, трансляції і виховання їх у наступному поколінні.

Таким чином, введене нове поняття «методологічна культура ад'юнкта» посідає логічне місце у часовому просторі навчання та розвитку людини, а саме: «курсант», «офіцер», «науковий чи/або науково-педагогічний працівник», оскільки у цій логічній послідовності відсутнє поняття «методологічна культура» для категорій «аспірант» та «ад'юнкт». Цьому висновку передували наукові дослідження (В. Ананьїн, В. Балабушевич, А. Гурський, Р. Тимошев, В. Ягупов), в яких обґрунтовувалися поняття «методологічна культура офіцера».

Структура «методологічної культури ад'юнкта» охоплює: *об'єктивний компонент* (ОК МКА) як елемент нормативно-правової, неформальної (моралі та традицій) складової методології (елементів: загальної методології та таємної), наукової мови і знакової складової; *суб'єктивний компонент* (СК МКА): суб'єкт, носія культури – людину («ад'юнкта») у складі: ціннісно-мотиваційної (ЦМС), яка акумулює світоглядну, ціннісну, мотиваційну, етичну; когнітивної (КС); операційно-діяльнісної (ОДС); професійно-важливої якості (ПВЯ); суб'єктно-рефлексивної (СРС); *функціональний компонент* (ФК МКА), – трансляційно-виховна функція культури. Складовими функціонального компонента стали наступні: технологічна (освітньо-виховна) функція, через яку реалізується педагогічна, дидактична та частково методична культура; інформаційна функція: моніторингова, діагностична культура; гносеологічна функція забезпечує проявлення частково методологічної (фахової) культури; комунікаційна функція у формі культури спілкування та мовленнєвої культури; етична функція проявляється в етичній культурі; психологічна функція як рефлексивна та психологічна культура.

У структурі ФК МКА також присутня знакова та адаптивна функції. Всі наведені функції проявляються тією чи іншою мірою, що головним чином залежить від професійно-важливих якостей особистості.

Організація науково-дослідної та науково-педагогічної діяльності у військовій системі обумовлена феноменальною особливістю, якою є знання таємної методології. Цій частині у складі загальної методології в дисертаційній роботі надано статус «підготовчої стадії». Етапи підготовчої стадії визначають єдиний

порядок організації наукових досліджень, прийнятих у Збройних силах України, містять відомості, що, відповідно до пунктів [Зводу відомостей, що становлять державну таємницю. Наказ СБУ від 12.08.2005 №440, п. 1.9.1; п. 1.9.2; п. 1.9.5; п. 4.3.1], віднесені до державної таємниці, а тому заборонено їх висвітлювати у відкритих джерелах за відсутності грифу «таємності». Тому в цій дисертаційній роботі та авторефераті у відкритих публікаціях етапи таємної методології розкриватися не будуть.

У дисертації доведено, що із множини 21 обрано напрямком розвитку філософії інституту ад'юнктури шляхом переходу від ЗУН до К-парадигми через забезпечення розвитку методологічної культури в ад'юнктив. Підставою для такого вибору стала унікальна ідея для педагогічних досліджень НДР «Перспектива-ВО» трактувати відомі результати як такі, що не підтвердили ефективність або не забезпечують розв'язання наукової проблеми, завдання.

Розв'язання аналогічних суперечностей, на думку вчених (В. Артемов, Л. Барановська, О. Діденка, Е. Лузік, М. Науменко, М. Нецадим, Л. Петренко, Ю. Приходько, В. Рахманіна, Р. Серветник, А. Степанюк, Б. Сусь, В. Телелим, В. Ягупов), відбувається способом № 1 «традиційний» – через реалізацію науково-педагогічними працівниками оптимальних організаційно-педагогічних умов планового педагогічного процесу ад'юнктури в аудиторний час $R_{y1}(MK)opt(Y_1)$, зважаючи на консервативність, традиційність, сталість побудови і організації планового педагогічного процесу ад'юнктури у ВВНЗ (НУ) подібно до реформ (С. Булгаков, А. Субетто). Аксиома: здобувач без належної політичної волі не вдається до радикальних змін.

Усвідомлюючи аксіому, що впливає з першого шляху, автор дослідження за підтримки вчених (Ю. Хлапоніна, Л. Мараховського, М. Жержева, В. Єрохіна, А. Крижного, Л. Таршилова, А. Міночкіна, Б. Креденцера, П. Шацило) обрав спосіб № 2 «інноваційний» – через застосування науковим керівником оптимальних організаційно-педагогічних умов науково-методичного супроводження в позааудиторний час педагогічного процесу в науковій школі $R_{y2}(MK)opt(Y_2)$. Він, на думку вчених (Л. Барановська, Т. Дудка, В. Кравець, Е. Лузік, Л. Петренко, В. Рахманіна, В. Семиченко, І. Трубавіна, В. Чайка), є раціональним, але складним через необхідність долати національні традиції наукових шкіл. Наукова школа – форма організації колективної наукової праці співробітників наукових установ (наукових центрів) вищих військових навчальних закладів (військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти) в межах єдиного наукового напрямку під керівництвом лідера школи, що характеризується спільними дослідною програмою та науковими поглядами.

На основі дослідження феномена наукової школи (Н. Бор, В. Вернадський, А. Ейнштейн, Є. Резерфорд), обираємо спосіб вирішення проблеми дослідження.

В ідеальному випадку можна одержати результуючий ефект удосконалення (1):

$$U_{var1} = R_{y1}(MKA)opt(Y_1) + R_{y2}(MKA)opt(Y_2). \quad (1)$$

Аналізуючи вираз (1) та аксіому, розуміємо, що наразі концептуальним напрямком розвитку інституту ад'юнктури є той, за якого шлях та спосіб реалізації дають можливість створити сприятливу для всіх членів наукової школи атмосферу творчого пошукового процесу, а також забезпечити розвиток методологічної культури.

У другому розділі «**Концептуальні засади розвитку методологічної культури ад'юнктів**» на теоретичному та методичному рівні обґрунтовано авторську концепцію розвитку методологічної культури ад'юнктів, в основу якої покладено положення про: цілісність педагогічної системи розвитку методологічної культури ад'юнктів в науковій школі, розвиток через навчальну науково-дослідну діяльність ад'юнктів, виховання через суб'єкт-суб'єктну взаємодію в системі науково-методичного супроводу, цифровізації й адаптивного управління освітнім процесом ад'юнктури та наукової школи.

На основі відомих концепцій висунуто припущення про необхідність обґрунтування концепції розвитку методологічної культури ад'юнктів, що ґрунтуватиметься на положеннях провідних методологічних підходів і дидактичних принципів, науково обґрунтованого добору змісту, форм, методів і технологій професійно-педагогічного вдосконалення, самовдосконалення і саморозвитку, набуття особистого досвіду в результаті організації квазіпрофесійної наукової та науково-технічної діяльності у період професійної підготовки в ад'юнктурі та спрямованої на підвищення результативності військово-професійної діяльності у ВВНЗ загалом і забезпечення якості професійної підготовки майбутніх наукових та науково-педагогічних працівників вищої кваліфікації.

Успіху в одержанні позитивного результату дослідження було досягнуто внаслідок *методологічного концепту*, який в системній цілісності об'єднував підходи загальнонаукової та конкретно-наукової методології, на основі яких здійснюється розвиток методологічної культури ад'юнктів. Для цього впродовж тривалого часу апробувалися наступні підходи для обґрунтування окремих складових: *системний* (виявляє елементи педагогічної системи розвитку); *культурологічний* (спрямований на засвоєння культурологічних теорій і концепцій); *андрагогічний* (сприяє вдосконаленню способів самореалізації особистості військового дослідника впродовж життя); *акмеологічний* (сприяє самореалізації, саморефлексії, самокорекції ад'юнктів у процесі квазіпрофесійної діяльності); *аксіологічний* (спрямований на розвиток системи цінностей і ціннісних відношень); *компетентнісний* (передбачає розширення та вдосконалення військово-професійних та методологічних знань і вмінь); *діяльнісний* (сприяє професійному розвитку через різні сфери наукової та науково-технічної діяльності).

На шляху подолання суперечностей провідну роль відігравали фундаментальні положення філософії (положення теорії пізнання, теорії систем і теорії управління); теорія систем суспільного типу; положення щодо цілісності, наступності, інтегрованості змісту освіти, системний підхід, діяльнісний підхід.

Окремої уваги заслуговує *теоретичний концепт*, який змусив нас звернути увагу на систему психолого-педагогічних ідей, концепцій, основних понять, дефініцій, що виявляють розуміння сутності і структури методологічної культури, педагогічних умов і моделі її розвитку в ад'юнктив у період професійної підготовки в ад'юнктурі та у нерозривній єдності з науковою школою на нових засадах науково-методичного супроводження. Таким чином, підтверджено правильність обрання за теоретичну основу при побудові концепції розвитку методологічної

культури ад'юнктів підходів, за яких процес розвитку базується на: положеннях теорії особистості; цілісного педагогічного процесу, концепціях та теорії навчання, розвитку, виховання, цифровізації та адаптивного управління освітнім процесом ад'юнктури та наукової школи, закономірностях і механізмах педагогічної творчості; принципах: науковості, гуманізації, безперервності, динамічності, наступності й послідовності розвитку, систематичності, ціннісно-сислової спрямованості, культуровідповідності, єдності професійної та методологічної культури, проектування особистісної траєкторії розвитку, співтворчості, індивідуалізації самоосвіти і саморозвитку.

Отже, результатом стало теоретичне обґрунтування концепції розвитку методологічної культури ад'юнктів, що ґрунтується на наступних положеннях про цілісність педагогічної системи розвитку методологічної культури (концепції та теорії: навчання ад'юнктів основам методології; розвитку через навчальну науково-дослідну діяльність ад'юнктів наукової школи; виховання через суб'єкт-суб'єктні взаємодії в системі науково-методичного супроводу ад'юнктів; цифровізації й адаптивного управління освітнім процесом ад'юнктури та наукової школи) і включає блоки: генеральної ідеї, гіпотези, соціальних потреб, наукових фактів, категорій (освітнього процесу), аксіом (динамічного навчання), постулатів, принципів (принципи теорії систем, цілісного педагогічного процесу, підбору змісту освіти, процесу навчання, розвивального навчання, виховання, проектування педагогічних технологій, програмованого навчання), поняття (методології, культури, методологічної культури ад'юнктів), положення, закони (педагогіки, навчання), закономірності (педагогічного процесу), умови (психолого-педагогічні, національні традиції, соціально-професійного впливу, нормативних, вибору педагогічних технологій, технологічних, акмеологічних, організаційних, методичних), судження, програми розвитку; безперервний професійний розвиток особистості ад'юнкта, набуття особистого досвіду в умовах квазіпрофесійної організації наукової та науково-технічної діяльності у період професійної підготовки в ад'юнктурі та нерозривній єдності з науковою школою; поєднання різних методологічних підходів і принципів розвитку методологічної культури; науково обґрунтований добір змісту, форм, методів і технологій професійно-педагогічного вдосконалення, самовдосконалення і саморозвитку в процесі методичної роботи, під час навчання в науковій школі розвитку методологічної культури, а також у процесі самоосвіти.

Унікальністю представленої концепції є введення до її ключового ядра блоку «програми розвитку», яка реалізує цілісний педагогічний (ЦПП) процес (освітній, розвивальний та виховний) педагогічною системою розвитку методологічної культури ад'юнктів у науковій школі. Саме у системній єдності кібернетичного, адаптивного та культурологічного підходів розроблено систему управління якістю підготовки ад'юнктів за показником рівня методологічної культури. Її ключовим елементом, відповідно до виразу (1), є наукова школа (НШ). Адже повну відповідальність за якісний розвиток методологічної культури ад'юнктів несе науковий керівник.

Для забезпечення ефективного розвитку методологічної культури ад'юнктів в освітньому процесі розроблено практичні рекомендації для Департаменту

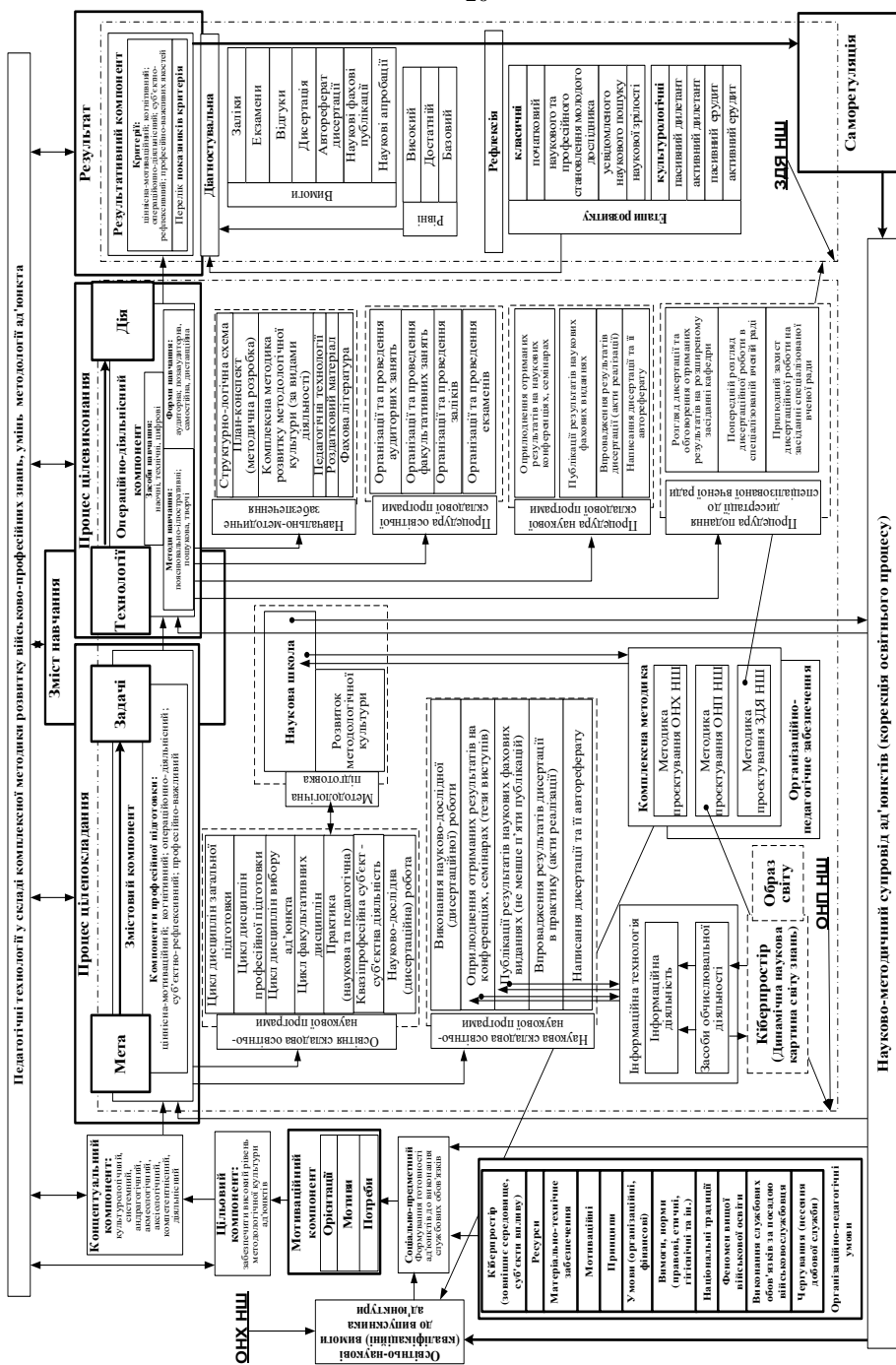
військової освіти і науки МО, ВВНЗ та НШ, які подано в дисертації.

У **третьому** розділі «**Педагогічна система розвитку методологічної культури ад'юнктів**» обґрунтовано методичні основи системи розвитку методологічної культури ад'юнктів та спроектовано модель науково-методичного супроводу ад'юнктів, яка стала ядром педагогічної системи розвитку методологічної культури ад'юнктів, забезпечивши індивідуальну адаптивну траєкторію підготовки ад'юнктів завдяки варіативним складовим освітньо-наукової характеристики та факультативної освітньо-наукової програми наукової школи. Визначено організаційно-педагогічні умови та відібрані сучасні форми, методи, засоби навчання, педагогічні технології у складі комплексної методики розвитку методологічної культури ад'юнктів у контексті професійної підготовки для ефективного упровадження педагогічної системи розвитку методологічної культури ад'юнктів.

Розвиток методологічної культури ад'юнктів ґрунтується на таких принципах: *загальних* (науковості, гуманізації, безперервності, динамічності, наступності і послідовності розвитку, систематичності); *специфічних* (ціннісно-сислової спрямованості, культуровідповідності, єдності професійної та методологічної культури, проєктування особистісної траєкторії розвитку, співтворчості, індивідуалізації самоосвіти і саморозвитку, інноваційного розвитку, комплексності).

У процесі дослідження застосовано *методичний концепт*, який репрезентував педагогічну систему розвитку методологічної культури ад'юнктів. Його унікальність базується на поетапному вдосконаленні, самовдосконаленні і саморозвитку військово-професійних та методологічних знань, умінь, професійно-важливих якостей, набуття особистого досвіду в результаті виконання квазіпрофесійної наукової та науково-технічної діяльності у період професійної підготовки в ад'юнктурі та нерозривній єдності з науковою школою на основі науково-методичного супроводження, опанування інноваційними методами і формами методичної роботи, прогресивним виробничим і педагогічним досвідом, технологіями та методиками організації професійної наукової та науково-технічної діяльності.

На нових методичних засадах спроектовано педагогічну систему розвитку методологічної культури ад'юнктів у науковій школі. Модель педагогічної системи розвитку методологічної культури ад'юнктів (рис. 1) втілює ідею щодо реалізації ЦПП ад'юнктури та наукової школи, яка містить структурно-логічні компоненти: соціально-предметну, мотиваційну, потреби, мотиви, орієнтаційну, цільову (мету), завдання (задачі), змістову (факультативну освітньо-наукову програму наукової школи), цілевиконавчу, форми навчання, методи навчання, засоби навчання, технології навчання, дію, рефлексивну, діагностувальну, корекцію, динамічну наукову картину світу знань ад'юнкта про кіберпростір, які і визначили її наукову новизну. Унікальність нашого дослідження полягає в тому, що вперше визначено вплив кіберпростору на процес розвитку методологічної культури, без якого неможливо уявити навчальну та професійну діяльність.

Науково-методичний супровід ад'юнктів (корекція освітнього процесу)

Рис. 1. Модель педагогічної системи розвитку методологічної культури ад'юнктів

Застосування кіберпростору розширює можливості дистанційної роботи над кваліфікаційним дослідженням. У результаті вимушеної необхідності застосування кіберпростору та засобів обчислювальної діяльності для виконання функціональних обов'язків та вимог щодо опублікування основних результатів дисертаційної роботи виникає проблема забезпечення кібербезпеки в освітніх інформаційних системах та інформаційних технологіях.

Від ад'юнкта вимагається вивчення та дотримання кібергігієни. Розв'язання проблеми потребує від користувача (наукового керівника, ад'юнкта) застосовувати превентивні заходи протидії кібервпливу на інформаційні технології.

Серцевиною наукової школи є науково-методичний супровід навчання ад'юнктів. Запропонована модель вміщує алгоритм реагування наукового керівника на результат педагогічного процесу (освітнього, розвивального, виховного) через навчальну науково-дослідну діяльність ад'юнктів, технології, форми і методи організації освітнього процесу, врахування організаційно-педагогічних умов.

Як буде підтверджено результатами формувального експерименту, розвиток МКА відбувається в процесі самостійної роботи ад'юнкта над кваліфікаційним дослідженням, який контролюється, а за необхідності – надається методична допомога науковим керівником.

В дослідженні зроблено акцент на необхідності якісного оновлення педагогічної технології науково-методичного супроводу ад'юнктів (НМСА).

На підставі фундаментальних ідей (Б. Анан'єв, Р. Майер, Л. Толстой, А. Дістервег) про ефективність виховання особистим прикладом, запропоновано алгоритм суб'єктно-суб'єктної взаємодії наукового керівника з ад'юнктом, який удосконалює процес НМСА. Унікальністю цього алгоритму є тактика (стратегія реагування наукового керівника) за результатами професійних дій ад'юнкта за етапами факультативної програми. Інформація подається каналом зворотного зв'язку.

Стратегія реагування наукового керівника можлива за 5-ма варіантами дій ад'юнкта. Залежно від реагування наукового керівника продовжується діяльність ад'юнкта. Для розвитку МКА і протікання ЦПП в удосконаленій моделі НМСА підібрано комплекс методів роботи наукового керівника та ад'юнктів у формі педагогічних технологій: загально-наукової діяльності; проектної; програмованого навчання; проблемного навчання.

Для набуття практичного досвіду методологічної культури застосовано підхід суб'єкт-суб'єктної квазіпрофесійної діяльності ад'юнктів.

Як відомо, у ВВНЗ внаслідок об'єктивних причин, пов'язаних з феноменом організації та проведення військових досліджень, унеможливлена академічна мобільність. Однак через карантинні обмеження, що виникли в результаті поширення SARS-CoV-2, автором розроблено й апробовано дистанційну форму науково-методичного супроводу ад'юнктів із застосуванням програмного забезпечення Zoom. Для його застосування необхідно одержувати дозвіл старшого начальника для подолання в межах України мобільності ад'юнктів.

Практикою підтвердилось, що реалізація зазначених заходів і дотримання організаційно-педагогічних умов дали можливість забезпечити нерозривність ЦПП і таким чином розвивати МКА.

Для забезпечення індивідуальної адаптивної траєкторії підготовки ад'юнктів запропоновано комплексну методику формування варіативної складової стандарту

НШ, яка об'єднала методи: 1) проектування варіативної складової освітньо-наукової характеристики (ОНХ) ад'юнктів НШ; 2) проектування варіативної складової освітньо-наукової факультативної програми (ОНП) НШ; 3) моніторинг та діагностування МКА в контексті загальної процедури атестації.

Для об'єктивної діагностики й оцінювання рівня розвиненості методологічної культури ад'юнктів за результатами навчальних досягнень обґрунтовано наступні критерії: ціннісно-мотиваційний: (ціннісний, мотиваційний, етичний, орієнтаційний); когнітивний: (методологічний, дослідницький, психологічний, рефлексивний, комунікативний, педагогічний; дидактичний, методичний, етичний, моніторингово-діагностичний); операційно-діяльнісний: (аналітичний, прогностичний, проектний, організаційно-управлінський, технологічний, методичний, методологічний, інтелектуальний, комунікативний, рефлексивний, орієнтаційний, дослідницький); суб'єктно-рефлексивний; професійно-важливий; показники до кожного критерію та відповідно до них рівні розвиненості (базовий, достатній, високий); етапи (класичні: початковий, наукового та професійного становлення молодого дослідника, усвідомленого наукового пошуку, наукової зрілості; культурологічні: пасивний та активний дилетант, пасивний та активний ерудит).

Для реалізації практичного механізму процесу розвитку МКА постала необхідність розробки комплексної методики розвитку методологічної культури ад'юнктів за видами діяльності у контексті їх професійної підготовки в ад'юнктурі. Для виконання цього завдання обґрунтовано та визначено організаційно-педагогічні умови і на їх основі відібрано сучасні форми, методи, засоби навчання.

До організаційно-педагогічних умов розвитку методологічної культури ад'юнктів віднесено: формування позитивної мотивації до професійного науково-педагогічного вдосконалення, самовдосконалення і саморозвитку; навчання в науковій школі розвитку методологічної культури; розвиток суб'єкт-суб'єктної взаємодії в системі науково-методичного супроводження ад'юнктів; стажування на посаді майбутнього наукового керівника для формування системи методологічних знань, умінь, професійно-важливих якостей керівника. З'ясовано, що всі організаційно-педагогічні умови перебувають у взаємозв'язку, сприяють розвитку професійної та методологічної культури ад'юнктів, їх упровадження позитивно впливає на вдосконалення методологічних знань, умінь, професійно-важливих якостей ад'юнкта.

Оскільки ефективними в передачі людського (методологічного) досвіду є педагогічні технології (В. Безпалько), тому в дисертації розроблено комплексну методику розвитку методологічної культури ад'юнктів за всіма видами наукової та науково-технічної діяльності в контексті професійної підготовки, яка об'єднала в єдину цілу змішану систему окремі педагогічні технології.

Комплексна методика структурно і логічно побудована таким чином, що охоплює всі етапи методології організації наукового дослідження. Кожен етап методології організації наукового дослідження є компіляцією сукупності окремих або взаємопов'язаних видів професійної діяльності, відповідно до Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність», а саме: науково-організаційна (Д1); наукова (Д2); науково-технічна (Д3); науково-педагогічна (Д5); та допоміжних: інформаційно-аналітична (Д4); науково-просвітницька (Д6).

Наступним рівнем абстрагування є підбір для кожного виду діяльності відповідного методу: науково-організаційної діяльності (М1); наукової діяльності

(М2); науково-технічної діяльності (М3); науково-педагогічної діяльності (М5); інформаційно-аналітичної діяльності (М4) та науково-просвітницької діяльності (М6). Згідно з нашою концептуальною ідеєю, кожен з методів організації діяльності компонується комбінацією окремих або взаємопов'язаних педагогічних технологій (ПТх). Запроєктований комплекс методів версії 1 акумулює ПТх, співвідношення яких наступне: (М1) {ПТх(1.1) розвитку МКА (науково-організаційної); ПТх(5.3) проєктна технологія}; (М2) {ПТх(2.1) розвитку МКА з наукової; ПТх(5.3) проєктної}; (М3) {ПТх(3.1) розвитку МКА (науково-технічної); ПТх(5.3) проєктна технологія}; (М4) {ПТх(4.1) розвитку МКА (інформаційно-аналітичної)}; (М5) {ПТх(5.1) розвитку МКА (методичної); ПТх(5.2) розвитку МКА (навчальної); ПТх(5.3) розвитку МКА (проєктної); ПТх(5.4) розвитку МКА (проблемного навчання); ПТх(5.5) розвитку МКА (програмованого навчання); ПТх(5.6) розвитку МКА (взаємного навчання); ПТх(5.7) розвитку МКА (психолого-педагогічного мотивування); ПТх(5.8) розвитку МКА (творчого розвитку особистості); ПТх(5.9) розвитку МКА розвитку МКА (комунікативних здібностей); ПТх(5.10) розвитку МКА (діагностування та контролю)}; (М6) {ПТх(6.1) розвитку МКА (редакційно-видавничої справи); ПТх(6.2) розвитку МКА (науково-методичного семінару-конференції)}; ПТх(7.1) розвитку МКА (НМСА з розвитку методологічної культури); ПТх(7.2) дистанційного НМСА.

Унікальність реалізації процесу розвитку методологічної культури ад'юнктів у дисертаційній роботі полягає в пропозиції побудувати її на основі зациклених проєктної та програмної технології. Перший цикл (інформація) включає блок методів розвитку методологічної культури ад'юнктів з наукової та науково-технічної діяльності. Другий цикл (вправа) – сукупність розвиваючих ПТх, керованих НМСА. Третій цикл (оцінювання) – ПТх оцінювання.

При побудові структурної схеми та зв'язків між педагогічними технологіями в комплексній методиці професійної підготовки ад'юнктів виходили з гіпотези, що набуття квазіпрофесійного досвіду організації всіх видів військово-професійної, наукової і науково-педагогічної діяльності ад'юнктом забезпечується своєчасним оволодінням методологічною культурою (ОМКА{ПД}) ще на етапі навчання в ад'юнктурі (2):

$$\text{ЯОА}\{\text{ПД}\} = \text{ОМКА}\{\text{ПД}\} \quad (2)$$

тоді, квазіпрофесійна діяльність ад'юнкта становить множину видів діяльності, визначених у Законі України «Про наукову та науково-технічну діяльність» (3):

$$\begin{array}{l} \text{МКА}\{\text{ПД}\} \\ \text{МКА}\{\text{Д1}\}; \text{МКА}\{\text{Д2}\}; \text{МКА}\{\text{Д3}\}; \\ \text{МКА}\{\text{Д4}\}; \text{МКА}\{\text{Д5}\}; \text{МКА}\{\text{Д6}\}; \end{array} \quad (3)$$

де ЯОА{ПД} – якість організації за всіма видами квазіпрофесійної діяльності.

Таким чином, через запровадження професійної підготовки ад'юнктів за розробленою варіативною факультативною ОНП НІШ на етапі дослідно-експериментальне оцінювання ефективності розробленої педагогічної системи розвитку методологічної культури ад'юнктів засвідчило її спроможність на підвищення якості підготовки ад'юнктів (через показник рівня розвиненості методологічної культури) та їх готовності до самостійної професійної організації наукової та науково-технічної діяльності.

У четвертому розділі «Дослідно-експериментальне оцінювання ефективності педагогічної системи розвитку методологічної культури ад'юнктів» подано опис експериментальної частини дослідження та результати

оцінки ефективності запропонованих рішень.

Дослідно-експериментальне оцінювання ґрунтується на *практичному концепті*, який передбачає експериментальну перевірку педагогічної системи розвитку методологічної культури ад'юнктів. Суть експериментального дослідження полягає у перевірці ефективності педагогічної системи розвитку методологічної культури ад'юнктів у три етапи: перший – у процесі методичної роботи в ад'юнктурі; другий – під час навчання в науковій школі за факультативною ОНП розвитку методологічної культури; третій – у процесі самоосвітньої організації квазіпрофесійної наукової та науково-технічної діяльності під час написання дисертації. Експериментальне дослідження розвитку МКА здійснювалося упродовж 2009-2018 р. і охоплювало чотири етапи: пошуковий (2009-2014), констатувальний (КЕ) (2014), формувальний (ФЕ) (2014-2016) і узагальнювальний (2018). Оцінювання результативності педагогічної системи розвитку методологічної культури ад'юнктів здійснюється за допомогою засобів діагностування якості (анкет, тестів, опитувальних листів тощо).

Порівняльний аналіз розвиненості ЦМС МКА на КЕ і ФЕ експерименту свідчить, що кількість ад'юнктів в КГ з високим рівнем досягла 13,2%, що порівняно з КЕ зменшилось на 1,28%; з достатнім рівнем – 33,33%, що у порівнянні з КЕ теж зменшилося на 3,48% кількості ад'юнктів внаслідок пониження мотивації, а з базовим рівнем мотивації становить 53,48%, що на 5,17% більше, ніж на КЕ через зменшення вибірки ад'юнктів з високим та достатнім рівнями.

Оцінка рівнів розвиненості ЦМС МКА на КЕ і ФЕ експерименту свідчить, що кількість ад'юнктів в ЕГ з високим рівнем досягла 27,08%, що порівняно з КЕ більше на 18,05%; з достатнім рівнем – 46,53%, що у порівнянні з КЕ більше на 8,34%; у той же час кількість ад'юнктів з базовим рівнем мотивації становить 26,39%, що на 26,39% менше, ніж на КЕ. Відмінності КГ та ЕГ статистично не значущі ($\chi^2=28,990$), на рівні $p \leq 0,01$.

Приріст показників у бік високого та достатнього рівнів і відповідно зменшення показника базового рівня більше виражений в ЕГ. Частка ад'юнктів за КС МКА на ФЕ експерименту з високим рівнем у ЕГ на 18,44% більша за КГ, з достатнім більша на 3,03%, а з базовим – на 21,46% менша. Такі відмінності статистично значущі ($\chi^2=16,076$), на рівні $p \leq 0,05$. Отже, в результаті ФЕ експерименту за етапами запропонованої методики розвитку МКА відбулося значне зростання рівня розвиненості КС МКА. Аналіз отриманих даних свідчить, що в ЕГ після ФЕ експерименту частка ад'юнктів з високим рівнем розвиненості ОДС МКА зросла на 8,12%, у порівнянні з КГ з достатнім рівнем зросла на 8,67%; а частка респондентів з базовим рівнем – зменшилася на 17,1%. Розподіл ад'юнктів за рівнем розвиненості ОДС МКА в КГ та ЕГ на КЕ експерименту не мав значної розбіжності ($\chi^2=0,728$), на рівні $p \leq 0,05$. На ФЕ кількість респондентів в ЕГ з високим рівнем на 8,8% більша, з достатнім рівнем більша на 8,79%, з базовим на 17,59% менша, ніж у контрольній групі. Відмінність КГ та ЕГ після ФЕ експерименту статистично значуща ($\chi^2=15,341$), на рівні $p \leq 0,05$. Таким чином, можна зробити висновок, що завдяки запропонованій моделі педагогічної системи розвитку методологічної культури ад'юнктів у науковій школі результативні показники ОДС МКА значно поліпшилися.

Аналіз даних розвиненості ПВЯ ад'юнктів засвідчив, що в ЕГ на ФЕ частка респондентів з високим рівнем більша на 10,69%, ніж в контрольній групі, з

достатнім рівнем – більша на 1,67%, а з базовим – менша на 12,36%. КГ та ЕГ на КЕ експерименту статистично значуще не відрізнялися ($\chi^2=1,450$), на рівні $p \leq 0,05$, а після ФЕ відмінності майже статистично значущі ($\chi^2=3,977$), на рівні $p \leq 0,05$. Порівняно з результатами КГ: частка респондентів з високим рівнем рефлексивних умінь зросла у ЕГ на 18,52%; з достатнім – на 0%, а з базовим – на 18,52% менша за рахунок позитивної тенденції в розвитку. КГ та ЕГ на КЕ експерименту статистично значуще не відрізнялися ($\chi^2=1,450$), на рівні $p \leq 0,843$, а після ФЕ відмінності майже статистично значущі ($\chi^2=12,991$), на рівні $p \leq 0,05$.

Отже, експериментально перевірено та доведено ефективність запропонованої педагогічної системи розвитку методологічної культури ад'юнктів в процесі освітньо-наукової підготовки.

ВИСНОВКИ

У дисертації розв'язана актуальна науково-теоретична проблема суперечностей між: потребами суспільства у наукових і науково-педагогічних кадрах вищої кваліфікації у Збройних силах України з високою методологічною культурою та недостатнім рівнем її сформованості у випускників ад'юнктури; об'єктивно зростаючою потребою інтеграції освітнього та наукового компоненту підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації та чинною системою підготовки ад'юнктів у контексті їх методологічної культури; необхідністю розвитку методологічної культури у ад'юнктів та недосконалістю науково-методичного супроводу такої підготовки; потребою у спрямованості моделі наукового керівництва на розвиток методологічної культури ад'юнктів та фактичним організаційно-педагогічним забезпеченням наукової школи. Отримані результати розширили горизонти наукової спеціальності 13.00.04 – «теорія і методика професійної освіти» та підтвердили положення гіпотези, засвідчили досягнення мети, виконання поставлених завдань і дали змогу сформулювати такі висновки.

1. На основі теоретичного аналізу науково-теоретичної проблеми дослідження визначено, що в науковій літературі та педагогічній практиці значна увага приділяється вивченню методологічної культури особистості зокрема: «вчителя», «педагога-дослідника», «викладача», «офіцера» тощо. Водночас, проблема розвитку методологічної культури ад'юнктів не дістала належного висвітлення в наукових дослідженнях. Тому, на констатувальному етапі підтвердився незадовільний стан розвиненості методологічної культури ад'юнктів, що негативно позначається на якості організації наукової та науково-технічної діяльності та у наступній професійній підготовці майбутніх кваліфікованих фахівців (офіцерів), а також наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації для потреб Збройних сил України.

2. З позицій сучасних вимог та методологічних підходів, семантичного аналізу поняття визначено, що методологічна культура ад'юнктів являє собою складну соціальну характеристику військово-професійної наукової та науково-технічної діяльності та ґрунтується на достатньо високому рівні професійної компетентності ад'юнкта, його науковому, науково-педагогічному, технологічному і життєвому досвіді. Відповідно, сформульовано визначення методологічної культури ад'юнктів – наявність у ад'юнкта соціально здобутих знань військово-професійної методології, сформованих умінь, набутого досвіду, сформованого світогляду,

цінностей, традицій, норм, етики і правил поведінки, притаманних ученому, що проявляється в ефективному виконанні завдання організації науково-дослідної, науково-педагогічної та військово-професійної діяльності, а також форм взаємного спілкування, трансляції і виховання їх у наступному поколінні.

Структуру методологічної культури ад'юнкта складають компоненти: об'єктивний: (нормативно-правовий, неформальний (мораль, традиції), методології (загально-наукова, таємна), наукова мова, знакова складова); суб'єктивний: (суб'єкт («ад'юнкт») у складі: ціннісно-мотиваційного (світоглядний, ціннісний, мотиваційний; когнітивний; операційно-діяльнісний; професійно-важливі якості; суб'єктно-рефлексивний); функціональний: технологічний, інформаційний, гносеологічний; комунікаційний, етичний, психологічний.

Зміст методологічної культури ад'юнктів розкривається через структурні та функціональні компоненти, що відображають професійну діяльність у військовій сфері, а саме: *гносеологічний* – дослідницькі й методологічні знання; *психологічний* – психологічні та рефлексивні знання, спрямовані на розкриття механізмів і закономірностей їхнього особистісного розвитку; *комунікативний* – здатність встановлювати міжособистісні зв'язки, оволодівати мовленнєвими засобами, опановувати способи вербального і невербального спілкування; *технологічний* – знання технологій і процесів у відповідній науковій галузі, теоретичних основ професійного навчання, методик організації й управління освітнім процесом; *етичний* – здатність розв'язувати проблеми моральної свідомості суб'єктів навчання, вироблення етичних норм у сфері військової наукової та науково-технічної діяльності; *інформаційний* – знання щодо оперативного виявлення змін та тенденцій у всіх сферах теоретичної, прикладної та фундаментальної військової науки, діагностування сформованості рівнів їхніх професійних знань, умінь і навичок.

Визначено критерії розвиненості методологічної культури ад'юнктів: *ціннісно-мотиваційний*: (ціннісний, мотиваційний, етичний, орієнтаційний); *когнітивний*: (методологічний, дослідницький, психологічний, рефлексивний, комунікативний, педагогічний, дидактичний, методичний, етичний, моніторингово-діагностичний); *операційно-діяльнісний*: (аналітичний, прогностичний, проєктний, організаційно-управлінський, технологічний, методичний, методологічний, інтелектуальний, комунікативний, рефлексивний, орієнтаційний, дослідницький); *суб'єктно-рефлексивний*; *професійно-важливих якостей*; показники критеріїв та рівні розвитку (низький, базовий, достатній, високий).

До рівнів розвиненості професійної культури віднесено: *базовий* – дає підстави вважати, що ад'юнкт оволодів основами методології військової-професійної діяльності; *достатній* – є показником вдосконалення методологічних знань, умінь, професійно-важливих якостей, завдяки яким ад'юнкт може вирішувати будь-які наукові та науково-технічні завдання у військовій сфері; *високий* – характеризується творчим підходом до вдосконалення, самовдосконалення і саморозвитку та сміливість братися за реалізацію будь-якої складності наукових та науково-технічних завдань у військовій сфері та підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації для потреб Збройних сил України та автономність закладів вищої військової освіти через варіативну компоненту.

Досліджено сутність і виявлено специфіку етапів розвитку методологічної культури (класичні: початковий, наукового та професійного становлення молодого

дослідника, усвідомленого наукового пошуку, наукової зрілості; культурологічні: пасивний та активний дилетант, пасивний та активний ерудит).

3. З'ясовано сутність і значення феномена «наукова школа» в контексті розвитку методологічної культури ад'юнктів. Наукова школа – форма організації колективної наукової праці співробітників наукових установ (наукових центрів), вищих військових навчальних закладів (військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти) в межах єдиного наукового напрямку під керівництвом лідера школи, що характеризується спільними дослідною програмою, науковими поглядами. Зважаючи на консервативність, традиційність, сталість побудови і організації планового педагогічного процесу ад'юнктури, раціональним і реальним є вибір способу оптимізації організаційно-педагогічних умов науково-методичного супроводження в позааудиторний час педагогічного процесу в науковій школі. Це, на наш погляд, наразі є концептуальним напрямком розвитку інституту ад'юнктури, коли шлях та спосіб реалізації датують можливість створити сприятливу для всіх членів наукової школи атмосферу творчого пошукового процесу, а також забезпечити розвиток методологічної культури.

4. Обґрунтовано концепцію та розроблено на її теоретичних основах педагогічну систему розвитку методологічної культури ад'юнктів. Авторська концепція розвитку методологічної культури ад'юнктів уможливорює забезпечення педагогічної підтримки безперервного вдосконалення, самовдосконалення і саморозвитку методологічних знань, умінь, професійно-важливих якостей через наукові дослідження та якісне науково-методичне супроводження у науковій школі в період професійної підготовки в ад'юнктурі. Здійснено концептуальне обґрунтування цілей, завдань, принципів, форм, методів, педагогічних умов та педагогічної системи розвитку методологічної культури в контексті розвитку дослідницької, психологічної, рефлексивної, комунікативної, педагогічної, дидактичної, методичної, етичної, моніторингової та діагностичної культур. Авторська концепція є основою для планування й організації всіх заходів, необхідних для розвитку методологічної культури ад'юнктів в педагогічній системі наукової школи в період професійної підготовки в ад'юнктурі.

Модель розвитку методологічної культури ад'юнктів відображає цілісність цієї якості через взаємозв'язок компонентів: мотивів, орієнтаційної, цільової (мети), завдань (задач), змістового (факультативної освітньо-наукової програми наукової школи), цілевиконавчої, форм, методів, засобів, технології (педагогічних) навчання, практику, рефлексивну, діагностуючу, корекційну, динамічну наукову картину світу знань ад'юнкта та кіберпростір, а також через ціннісно-мотиваційний; когнітивний; операційно-діяльнісний; суб'єктно-рефлексивний; структурні компоненти, що забезпечують удосконалення методологічних знань, умінь, професійно-важливих якостей у майбутнього наукового та науково-педагогічного працівника вищої кваліфікації. Це дає змогу розробити різні траєкторії розвитку методологічної культури ад'юнкта у педагогічній системі наукової школи в період професійної підготовки в ад'юнктурі.

Педагогічна система розвитку методологічної культури ад'юнктів є сукупністю взаємопов'язаних структурних елементів, необхідних для безперервного вдосконалення, самовдосконалення і саморозвитку їхніх методологічних знань, умінь і професійно-важливих якостей у період професійної підготовки в ад'юнктурі та нерозривній єдності з науковою школою на нових засадах науково-методичного супроводження. Структура складається з підсистем,

які визначають: цілі і завдання розвитку, із врахуванням особливостей наукової та науково-технічної діяльності ад'юнктів у військовій сфері, їхнього прогресивного педагогічного досвіду; зміст факультативної освітньо-наукової програми наукової школи розвитку методологічної культури, розробленої на модульній основі (теоретична та практична складові розвитку), партисипативні методики навчання ад'юнктів (метод суб'єкт-суб'єктної взаємодії – науково-методичного супроводження; методи розвитку методичних умінь; методи творчого розвитку особистості, методи контролю); форми методичної роботи (проблемні семінари, вебінари і веб-конференції, професійні тренінги); інноваційні технології професійно-педагогічного вдосконалення (проектні, проблемного-навчання, інформаційно-комунікативні, технології співробітництва); форми самоосвітньої діяльності (підготовка доповідей, тез, написання наукових статей, методичних рекомендацій, методичних розробок, стажування).

5. Спроектовано модель науково-методичного супроводу ад'юнктів у контексті індивідуальної адаптивної траєкторії їх підготовки. Модель базується на алгоритмі реагування наукового керівника на результати педагогічного процесу (освітнього, розвивального, виховного) через навчальну науково-дослідну діяльність ад'юнктів, технології, форми і методи організації освітнього процесу, впровадження педагогічних умов). Стабільний розвиток методологічної культури ад'юнктів неможливо без забезпечення закономірного об'єктивного процесу, сукупності взаємопов'язаних компонентів, які характеризуються певними тенденціями, що обумовлюють істотних змін в навчально-методичному супроводі ад'юнктів на принципах суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Тільки за такого підходу ад'юнкту формується як майбутній суб'єкт наукової і науково-технічної діяльності у Збройних силах України, які в майбутньому будуть створювати наукову (науково-технічну) продукцію в інтересах оборони держави та репродукцію з достатнім рівнем методологічної культури у своїх ад'юнктах-учнях.

6. Визначено організаційно-педагогічні умови та систематизовано традиційні та специфічні форми, методи, засоби навчання, педагогічні технології у складі комплексної методики розвитку методологічної культури ад'юнктів.

Визначено фундаментальні наукові підходи розвитку методологічної культури ад'юнктів і їх завдання: *системний підхід* сприяє розкриттю цілісності педагогічної системи розвитку методологічної культури та упровадження її в практику роботи ад'юнктури та наукової школи; *культурологічний підхід* – передбачає засвоєння культурологічних теорій, механізми включення особистості ад'юнкта в методологічну культуру і становлення її як суб'єкта методологічної культури; *андрагогічний підхід* – сприяє розвитку в ад'юнктів методологічної культури впродовж життя; *акмеологічний підхід* – орієнтує ад'юнктів на розвиток їхньої індивідуальності, а також військово-професійного потенціалу у сфері наукової та науково-технічної діяльності, розв'язання в короткі, а інколи в нереальні терміни військово-прикладних завдань внаслідок постійного вдосконалення методологічних знань і вмінь; *аксіологічний підхід* – сприяє розвитку системи моральних, етичних цінностей і ціннісних орієнтацій у формі фіксованих установок; *компетентнісний підхід* розкриває здатність ад'юнкта до розв'язання системи військово-прикладних завдань завдяки глибоким професійним знанням, умінням, професійно-важливим якостям, досвіду наукової та науково-педагогічної роботи; *діяльнісний підхід* – забезпечує засвоєння відповідних дій, пов'язаних із процесами вдосконалення результатів військово-професійної, наукової та науково-

технічної діяльності.

До організаційно-педагогічних умов розвитку методологічної культури ад'юнктів віднесено: формування позитивної мотивації до професійного науково-педагогічного вдосконалення, самовдосконалення і саморозвитку; навчання в науковій школі розвитку методологічної культури; розвиток суб'єкт-суб'єктної взаємодії в системі науково-методичного супроводження ад'юнктів; стажування на посаді майбутнього наукового керівника для формування системи методологічних знань, умінь, професійно-важливих якостей керівника. З'ясовано, що всі організаційно-педагогічні умови перебувають у взаємозв'язку, сприяють розвитку професійної та методологічної культури ад'юнктів, їх упровадження позитивно впливає на вдосконалення методологічних знань, умінь, професійно-важливих якостей ад'юнкта.

Доведено, що розвиток методологічної культури ад'юнктів ґрунтується на таких принципах: *загальних* (науковості, гуманізації, безперервності, динамічності, наступності і послідовності розвитку, систематичності); *специфічних* (ціннісно-сислової спрямованості, культуровідповідності, єдності професійної та методологічної культури, проектування особистісної траєкторії розвитку, співтворчості, індивідуалізації самоосвіти і саморозвитку, інноваційного розвитку, комплексності).

7. Експериментально перевірено ефективність педагогічної системи розвитку методологічної культури ад'юнктів.

На основі якісного і кількісного аналізу отриманих результатів педагогічного експерименту констатовано показники, що підтверджують тенденцію до позитивної динаміки розвиненості методологічних знань, умінь, професійно-важливих якостей ад'юнктів на трьох рівнях (базовий, достатній, високий). Аналіз динаміки розвиненості методологічних знань, умінь, професійно-важливих якостей засвідчив істотні відмінності результатів у експериментальній і контрольній групах. В ад'юнктів експериментальної групи значно підвищилися показники мотиваційного, ціннісно-мотиваційного, когнітивного, операційно-діяльнісного, суб'єктно-рефлексивного; професійно-важливі якості критеріїв. Узагальнення і порівняння результатів динаміки розвиненості методологічної культури ад'юнктів підтвердили, що під час проведення формуального експерименту рівень розвитку методологічної культури ад'юнктів експериментальної групи помітно зріс порівняно з рівнем розвитку методологічної культури ад'юнктів контрольної групи, які вдосконалювали професійно-педагогічну майстерність за традиційною системою. Виявлено позитивні зрушення у розвиненості методологічної культури за когнітивним компонентом. Так, після завершення формуального експерименту високий рівень мають 34,09% респондентів, що на 18,94% більше, ніж у контрольній групі; достатній – 50,25%, що на 2,52% більше, ніж в контрольній групі; а ад'юнктів з базовим рівнем в експериментальній групі порівняно з контрольною на 21,46% менше. Ці відмінності статистично значущі ($\chi^2=16,076$), на рівні $p \geq 0,05$. Позитивні зміни у розвиненості методологічної культури за операційно-діяльним компонентом методологічної культури ад'юнктів підтверджують такі дані: високий рівень розвиненості цього компонента мають 41,02% респондентів, що на 17,94% більше, ніж у контрольній групі; достатній однаковий у порівнянні з контрольною групою і становить 47,22%, а ад'юнктів з базовим рівнем в експериментальній групі порівняно з контрольною на 17,94% менше. Ці відмінності статистично значущі ($\chi^2=12,784$), на рівні $p \geq 0,05$. Це дає

підстави стверджувати, що ефект змін зумовлений застосуванням педагогічної системи розвитку методологічної культури ад'юнктів у період професійної підготовки в ад'юнктурі в нерозривній єдності з науковою школою, організованою на нових засадах науково-методичного супроводження. Отже, розвиток методологічної культури ад'юнктів доцільно здійснювати впродовж трьох етапів: на першому етапі забезпечується вдосконалення методологічних знань, умінь і професійно-важливих якостей під час їхньої участі в різних методичних заходах, що проводяться в науковій школі, та ознайомлення з курсом професійної мотивації; на другому етапі здійснюється навчання ад'юнктів у науковій школі розвитку методологічної культури, програмою якої передбачено оволодіння методологічними знаннями і вміннями та набуття досвіду професійної організації наукової та науково-технічної діяльності, розробляти та застосовувати освітні й педагогічні технології, методики науково-педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу тощо; на третьому етапі організовується з метою професійно-педагогічного методологічного самовдосконалення через різні форми самоосвітньої діяльності ад'юнктів (організація та виконання кваліфікаційного дослідження, підготовка доповідей, написання наукових статей, рефератів, розробка методичних рекомендацій, завдань, методичних проєктів тощо).

Експериментально перевірено ефективність запропонованого комплексу методів та педагогічних технологій розвитку методологічної культури ад'юнктів у контексті професійної підготовки. Для узагальнення ефективності застосовано показник готовності ад'юнктів до професійної діяльності в умовах ризику. Експериментально встановлено, що в експериментальній групі на формувальному етапі досягнуто відносно контрольної групи приріст високого рівня на 33,38%, достатнього рівня на 8,33% і зменшення відповідно базового рівня готовності на 30,56%. Тому можна вважати отриманий результат достовірним. Ключову роль у підвищенні рівня готовності ад'юнктів до професійної діяльності визначає якісний науково-методичний супровід, що надається науковим керівником. У таких умовах ад'юнкт під час навчання повною мірою знаходиться в атмосфері методологічної культури.

8. Експеримент підтвердив адекватність гіпотетичних припущень, правильність сформованих наукових завдань дослідження та запропонованих рішень теоретичної ефективності, рекомендації шляхів, форм практичного впровадження в ад'юнктуру щодо розвитку методологічної культури ад'юнктів та досягнення мети дисертаційної роботи.

Представлене дослідження не вичерпує всіх аспектів зазначеної проблеми. Теоретичні та практичні результати, що одержані в процесі наукового пошуку, становлять підґрунтя для подальшого її вивчення в такому напрямі, як розробка методології кібербезпеки гібридних інформаційних технологій в освіті.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Монографії

1. Козубцов И.Н., Таршилова Л.С., Козубцова Л.М. Теория и практика развития инновационных способностей у научно-педагогических работников: монография. Уральск: РГКП Западно-Казахстанский аграрно-технический университет имени Жангир хана, 2015. 192 с. ISBN 978-601-7543-30-3.

2. Ягупов В.В., Козубцов И.Н., Гаршилова Л.С., Козубцова Л.М. Теория и методика профессионального развития научно-педагогических работников: в аспекте методологической культуры: монография. Уральск: ЗКАТУ им. Жангир хана, 2016. 312 с. ISBN 978-601-319-027-3.

3. Козубцов І.М., Ягупов В.В., Мараховський Л.Ф. Теорія і практика підготовки та підвищення кваліфікації наукових та науково-педагогічних працівників поза магістратурою і аспірантурою. Монографія. К.: ДЕТУТ, 2017. 299 с.

Навчально-методичні посібники

4. Козубцов І.М., Мараховський Л.Ф. Підготовка аспірантів: методичні рекомендації щодо самостійної підготовки аспірантів за спеціальністю 05.13.05 – «Комп'ютерні системи та компоненти». К.: ДЕТУТ, 2014. 165 с.

5. Козубцов И.Н., Гаршилова Л.С. Организация научной работы молодого ученого: учебно-методическое пособие. Уральск: РГКП ЗКАТУ им. Жангир хана, 2014. 103 с.

Статті у наукових фахових виданнях України

6. Козубцов І.М. Оцінка адекватності моделі змісту кандидатських іспитів. *Гуманізація навчально-виховного процесу*: зб. наук. праць. Вип. LVIII. Ч.П. 2011. С. 44–53.

7. Козубцов І.М. Зміст типової програми підготовки вчених крізь призму міждисциплінарної науково-педагогічної компетентності Болонського процесу. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*: науковий журнал. Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка. 2011. №6-7 (16-17). С.203–210.

8. Козубцов І.М. Національні особливості та перспективні принципи удосконалення систем підготовки і атестації вчених в контексті Болонського процесу. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету ім. О.Довженка*: зб. наук. праць. Серія: Педагогічні науки; вип. 20. 2012. С. 50–54.

9. Мараховський Л.Ф., Козубцов І.М. Наукова школа – основа сучасної міждисциплінарної аспірантури. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету ім. О.Довженка*: зб. наук. праць. Педагогічні науки вип. 20. 2012. С. 54–62.

10. Козубцов І.М. Атестація міждисциплінарної науково-педагогічної компетентності вчених у формі кандидатських іспитів в рамках Болонського процесу. *Гуманізація навчально-виховного процесу*: зб. наук. праць. Вип. LIX. Ч. П. 2012. С. 3–9.

11. Козубцов І.М. Зарубіжний досвід інтеграції військової та цивільної освіти в контексті Болонського процесу. *Гуманізація навчально-виховного процесу*: зб. наук. праць. Спецвип. 6. Ч. I. 2012. С. 101–109.

12. Козубцов І.М. Оцінка адекватності міждисциплінарної науково-педагогічної практики наукових і науково-педагогічних кадрів. *Гуманізація навчально-виховного процесу*: зб. наук. праць. Спецвип. 8. Ч. I. 2012. С. 83–87.

13. Козубцов І.М., Козубцова Л.С. Квінтесенція знань про природу зародження творчості і креативного мислення у вчених. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. Сер.: Педагогіка і психологія. Зб. статей. 2013. Вип. 38. Ч. I. С. 271–282.

14. Козубцов І.М. Парадигма переходу від навчання до формування осмислених знань методології динамічної самоосвіти. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. Сер.: Педагогіка і психологія. Зб. статей. 2013. Вип. 38. Ч. 2. С.

276–282.

15. Козубцов І.М. Вимоги до моделі реалізації варіативності між видами наукової та науково-педагогічної діяльності вчених. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. Сер.: Педагогіка і психологія. Зб. статей. 2013. Вип. 39. Ч.2. С. 272–279.

16. Козубцов І.М. Філософія науково-педагогічної ідеї синтезу моделі освітнього стандарту підготовки аспірантів. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. Сер.: Педагогіка і психологія. Зб. статей. 2013. Вип. 40. Ч.1. С. 273–279.

17. Козубцов І.М. Зміст освітньо-професійної програми підготовки наукових керівників (консультантів). *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. Сер.: Педагогіка і психологія. Зб. статей. 2013. Вип. 40. Ч.2. С. 17–27.

18. Козубцов І.М. Науково-педагогічна оцінка адекватності концептуальної компетентної моделі філософії освіти майбутніх вчених. *Гуманізація навчально-виховного процесу*: зб. наук. праць. Вип. LXI. 2013. С. 38–47.

19. Козубцов І.М. Розробка освітньо-кваліфікаційної характеристики компетентної моделі вченого в контексті сучасної філософії освіти та Болонського процесу. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. Сер.: Педагогіка і психологія. Зб. статей. 2013. Вип. 40. Ч.3. С. 102–108.

20. Козубцов І.М. Методологія міждисциплінарних науково-педагогічних досліджень. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. Сер.: Педагогіка і психологія. Зб. статей. 2013. Вип. 41. Ч.2. С. 118–125.

21. Козубцов І.М. Модель змісту навчання освітньо-професійної програми методологічної компетентної моделі підготовки аспірантів, ад'юнктів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журнал*. Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка. 2013. №5 (31). С.272–280.

22. Козубцов І.М. Розробка засобів діагностування якості компетентної моделі підготовки аспірантів. *Гуманізація навчально-виховного процесу*: зб. наук. праць. Спецвип. 12. 2013. С. 102–112.

23. Козубцов І.М. Натурний науково-педагогічний експеримент з міжнародної системи атестації науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації. Зб. наук. праць. *Військова освіта*. 2013. № 2(28). С. 110–119.

24. Козубцов І.М. Вибір оптимального шляху розвитку філософії освіти наукових керівників з методологічною компетентністю. *Гуманізація навчально-виховного процесу*: зб. наук. праць. Вип. LXV. 2013. С. 127–135.

25. Козубцов І.М. Розробка проекту освітньо-професійної програми методологічної компетентної моделі підготовки аспірантів (ад'юнктів) ВНЗ та НДІ. *Гуманізація навчально-виховного процесу*: зб. наук. праць. Вип. LXIII. 2013. С. 10–18.

26. Козубцов І.М. Генезис філософської категорії поняття методологія в дисертаційній роботі: педагогічний аспект. *Вісник Запорізького національного університету*: Педагогічні науки: зб. наук. пр. 2013. № 3(21). С. 39–44.

27. Козубцов І.М. Генезис філософсько-психолого-педагогічного поняття категорії розвитку та формування компетентності в сучасній педагогічній науці. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*: електрон. наук. фах. вид. 2013. Вип. 5. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadsps_2013_5_11.pdf.

28. Козубцов І.М. Методологія організації роботи аспірантами над дисертаційним дослідженнями. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*. 2013. Вип 5. С. 16–22.

29. Козубцов І.М. Модель діагностування творческой составляющей

методологічної компетентності ученого. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т.Г. Шевченка*. Педагогічні науки. Вип.115. 2014. С. 107–110.

30. Козубцов І.М. Концепція розвитку методологічної компетентності аспіранта військового вищого навчального закладу. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*: електрон. наук. фах. вид. 2014. №1. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2014_1_6.pdf.

31. Козубцов І.М. Реалізація теорії розвитку методологічної компетентності аспірантів на основі моделі діяльності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. №1(35). С. 184–194.

32. Козубцов І.М., Козубцова Л.М. Суть процесу розвитку індивідуальних творчих компетенцій і здібностей у аспірантів. *Зб. наук. праць. Військова освіта*. 2014. №1 (29). С. 133–142.

33. Козубцов І.М. Структура методологічної компетентності аспірантів системи вищої військової освіти. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*. 2014. Вип. 6. С.67–72.

34. Козубцов І.М. Обґрунтування достовірності теорії розвитку методологічної компетентності у аспірантів на основі проблемно-діяльнісного підходу. *Зб. наук. праць. Військова освіта*. 2014. №2 (30). С.159–168.

35. Козубцов І.М. Наукометрична методика оцінки допуску аспірантів до атестації у системі вищої військової освіти. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т.Г. Шевченка*. Серія: Педагогічні науки. Вип. 122. 2014. С. 113–116.

36. Козубцов І.М. Теорія та практика розвитку методологічної компетентності у аспірантів: аналіз науково-педагогічної літератури. *Зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини*. 2014. Ч.3. С. 154–161.

37. Козубцов І.Н. О необхідности изучения аспирантами истории развития науки и техники в контексте учебной дисциплины философии. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя*. 2015. №1. С. 38–40.

38. Козубцов І.М. Обґрунтування критеріїв діагностування рівнів розвитку методологічної компетентності аспірантів. *Проблеми освіти*. 2015. Вип. 84. С. 175–181.

39. Козубцов І.М. Обґрунтування переліку навчальних дисциплін навчального плану підготовки аспірантів у системі вищої військової освіти. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя*. 2015. №3. С. 152–156.

40. Козубцов І.М. Феномен методологічної компетентності аспірантів системи вищої військової освіти. *Зб. наук. праць. Військова освіта*. 2015. №1(31). С. 103–111.

41. Козубцов І.М. Проектування педагогічної технології розвитку в аспірантів методології науково-організаційної діяльності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*: наук. журнал. 2015. № 7 (51). С. 72–83.

42. Козубцов І.М. Дослідження факторів впливу на шлях реалізації теорії розвитку методологічної компетентності ад'юнктів. *Зб. наук. праць. Військова освіта*. 2015. №2(32). С. 113–123.

43. Козубцов І.М. Синтез структурно-цілісної методики професійного розвитку аспірантів. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя*. 2015. №4. С.64–71.

44. Козубцов І.М. Методика науково-педагогічної діяльності аспірантів (ад'юнктів). *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені*

Т.Г. Шевченка. Сер.: Педагогічні науки. Вип. 133. 2016. С. 85–88.

45. Козубцов И.Н. Основные тенденции развития дефиниции понятия «методологическая культура»: обзор научных публикаций. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя*. 2016. №1. С.32–38.

46. Козубцов И.М. Зміст, структура та функції методологічної культури ад'юнктів. Зб. наук. праць. *Військова освіта*. 2016. №1(33). С. 149–156.

47. Козубцов И.М. Модель методики розвитку методологічної культури ад'юнктів. Зб. наук. праць. *Військова освіта*. 2016. №2(34). С. 110–118.

48. Ягупов В.В., Мараховський Л.Ф., Козубцов И.М. Результати експерименту щодо розвитку методологічної культури ад'юнктів (аспірантів). *Теорія і методика професійної освіти*. 2016. Вип. №11(3). URL: <http://tmpo.ivet-ua.science/images/Vol.11/YagupovAndKo11.pdf>.

49. Козубцов И.М. Роль традицій у становленні, вихованні та розвитку методологічної культури ад'юнктів та аспірантів. *Нові технології навчання: науково-методичний збірник*. 2016. Вип. 89. Частина 1. С. 141–144.

50. Козубцов И.М. Концепція розвитку методологічної культури ад'юнктів. Зб. наук. праць. *Військова освіта*. 2017. №1(35). С. 83–94.

Статті у закордонних наукових періодичних виданнях

51. Козубцов И.Н. Роль и взаимосвязь теории и методики профессионального образования в процессе синтеза целостной научно-педагогической картины мира. *Бизнес. Образование. Право. Вестник Волгоградского института бизнеса*. 2013. №2 (23). С. 73–78.

52. Ващенко А.Н., Козубцов И.Н. Направления развития института аспирантуры системы третьего уровня высшего образования в контексте Болонской хартии. *Бизнес. Образование. Право. Вестник Волгоградского института бизнеса*. 2013. №3(24). С. 68–71.

53. Козубцов И.Н. Квинтэссенция учебного курса развития методологической компетентности аспирантов: методология поиска объекта, предмета и проблемы диссертационного исследования. *Бизнес. Образование. Право. Вестник Волгоградского института бизнеса*. 2013. №4 (25). С. 75–81.

54. Козубцов И.Н. Структура построения научно-педагогической теории развития методологической компетентности у аспирантов. *Научно-методическое издание Концепт*. 2013. №11 (ноябрь). URL: <http://e-koncept.ru/2013/13228.htm>.

55. Козубцов И.Н. Рекомендация научным руководителям по организации и развитию методологической компетентности у аспирантов. *Научно-методическое издание Концепт*. 2013. № 12 (декабрь). URL: <https://e-koncept.ru/2013/13251.htm>.

56. Козубцов И.Н. Теоретическое описание протекающих процессов во время развития методологической компетентности аспирантов. «Ғылым және білім» Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университетінің ғылыми-практикалық журналы. *Ғылым және білім*. 2014. №3(36) С. 128–137.

57. Козубцов И.Н. Проектирование содержания педагогической технологии творческого развития личности аспирантов на этапе обучения. *Pedagogik mahorat. Nazariy va ilmiy-metodik jurnal. O'zbekiston Respublikasi Buxoro davlat universiteti*. 2015. №2. С. 74– 81.

58. Козубцов И.Н., Козубцова Л.М. Педагогическая технология организация научно-методического семинара кафедры. *Pedagogik mahorat. Nazariy va ilmiy-metodik jurnal. O'zbekiston Respublikasi Buxoro davlat universiteti*. 2016. №1. С. 24–30.

59. Козубцов И.Н., Ягупов В.В. Результат развития мотивационно-ценностного компонента методологической культуры адъюнктов (аспирантов) в научной школе «Методика развития методологической культуры адъюнктов». *Pedagogik mahorat. Nazariy va lmiy-metodik jurnal. O`zbekiston Respublikasi Buxoro davlat universiteti*. 2017. №1. С. 63–69.

60. Yagupov V.V., Kozubtsov I.N. Szkoła naukowa «Rozwój kultury metodologicznej młodego naukowca». *Edukacja ustawiczna doroslych*. Polish journal of continuing education. 2017. №1(96). S. 166 – 172.

61. Ягупов В.В., Козубцов И.Н. О результатах применения развивающей педагогической технологии научно-просветительской деятельности аспирантов в научной школе «Развития методологической культуры молодого ученого». *Pedagogik mahorat. Nazariy va lmiy-metodik jurnal. O`zbekiston Respublikasi Buxoro davlat universiteti*. 2017. №2. С. 37–43.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертацій

62. Козубцов І.М. Проблема підготовки в аспірантурі майбутніх науково-педагогічних кадрів. *Modern achievements of science and education*. Proceedings of III International conference (Tel Aviv, Israel, September 16–23, 2009). 2009. Pp. 208–211.

63. Козубцов И.Н., Козубцова Л.С. Проблема подготовки молодых научно-педагогических кадров для высших военных учебных заведений в адъюнктуре. *Становление и развитие военной педагогики в России.*: материалы Всероссийской научно-практической конференции с международным участием, посвященной 85-летию со дня рождения выдающегося военного педагога и психолога Барабанщикова А.В. (Пенза, 7–9 октября 2009 г.). Пенза.: Пензенский государственный педагогический университет им. В.Г. Белинского, Военный университет МО РФ, 2009. С. 182–185.

64. Козубцов І.М., Козубцова Л.С., Козубцов Н.К. Проблема збереження кадрових науково-педагогічних працівників у вищій військовій освіті України. *The improvement of the quality, reliability and long usage of technical systems and technological processes*. Proceedings of VI International conference (Hurghada, Egypt, December 5–12, 2009). 2009. Pp. 193–196.

65. Козубцов І.М., Котова Ю.В. Проблема варіативності між науковою та науково-педагогічною видами діяльностей військових вчених. «*Věda a vznik 2011/2012*». Materiály VIII Mezinárodní vědecko-praktická konference. Pedagogika. (Praha, 27.12.2011–05.01.2012.). Publishing House «Education and Science» s.r.o. Stran 34–38.

66. Козубцов І.М. Євроінтеграційні принципи в основі реформування сучасної освітньої концепції професійної підготовки вчених. *Роль та місце психолого-педагогічної підготовки в професійному розвитку та становленні особистості сучасного фахівця в умовах євроінтеграції*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (Хмельницький, 19-20 квітня 2012 р.). 2012. С. 131–133.

67. Козубцов И.Н. Оценка адекватности модели содержания программы междисциплинарной подготовки ученых. «*Инновации в технологиях и образовании*». Сборник статей участников V Международной научной конференции (Белово, 18–19 мая 2012 г.): в 3 частях. Белово: Изд-во филиала Кузбасский государственный технический университет им. Т.Ф. Горбачева в г. Белово, 2012. Ч. 3. С. 340–343.

68. Козубцов І.М., Герасименко О.О., Ткач В.О. Зарубіжний досвід інтеграції

військової та цивільної освіти. *«Пріоритетні напрямки розвитку телекомунікаційних систем та мереж спеціального призначення»*. VI-та науково-технічна конференція (Київ, 25–26 жовтня 2012 р.). К.: ВІТІ НТУУ «КПІ», 2012. С. 129–134.

69. Козубцов И.Н., Герасименко О.О. От идеи к синтезу модели образовательного стандарта подготовки ученых в аспирантуре. *«Новые образовательные технологии в вузе»* X Международная научно-методическая конференция (Екатеринбург, 6–8 февраля 2013 г.). URL: https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/26741/1/notv_2013_85.pdf.

70. Kozubtsov I.N., Skidan I.V. The discussion of the methodological model of diagnosing process of creative part of the scientist competence. *The improvement of the quality, reliability and long usage of technical systems and technological processes*. Proceedings of XI International Conference (Eilat, Israel, November 12–20, 2013). 2013. Pp. 124–128.

71. Козубцов І.М. Робоча концепція розвитку методологічної компетентності аспіранта військового вищого навчального закладу. *Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів і військових формувань України: тези VI Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 15 листопада 2013 р.)*. Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2013. С. 408–410.

72. Козубцов И.Н. О роли и необходимости изучения истории развития науки и техники аспирантами. *«Залізничний транспорт: сучасні проблеми науки»*. Збірник тез XLIII науково-практичної конференції молодих учених, аспірантів і студентів. (Київ, 12 грудня 2013 р.) К.: ДЕТУТ, 2013. С.350.

73. Козубцов І.М. Модель співпраці наукового керівника та аспіранта в процесі науково-педагогічного супроводу за умов інноваційного шляху реалізації концепції реформування системи вищої військової освіти України. *«Застосування інформаційних технологій у підготовці та діяльності сил охорони правопорядку»*. Матеріали Науково-практична конференція (Харків, 18–19 березня 2015 р.). Харків: НАНГ України, 2015. С.33–35.

74. Козубцов И.Н. Проектирование содержания педагогической технологии организационно-планировочной деятельности аспирантов. *Проблемы и перспективы современной науки* : сб. ст. участников VI Респ. науч.-практ. семинара молодых ученых, (Минск, 16 окт. 2015 г.). Минск: Минский инновационный ун-т, 2016. С. 118–122.

75. Козубцов І.М. Методологічна культура, як особливий показник індивідуальної якості підготовки докторів філософії в ад'юнктурі. *«Розвиток дослідницької компетентності молодих науковців у контексті гармонізації систем підготовки Ph.D. в ЄС»*. Матеріали II Всеукраїнського науково-методичного семінару (Київ, 30 січня 2016 р.) / за заг. ред. В.О. Радкевич; ІПТО НАПН України. К., 2016. С. 23–29.

76. Козубцов І.М. Зв'язок системи методик та педагогічних технологій з методикою розвитку методологічної субкультури ад'юнктів. Науково-практична конференція *«Застосування інформаційних технологій у підготовці та діяльності сил охорони правопорядку»* (Харків, 17–18 березня 2016 р.). Харків: НАНГ України, 2016. С. 33–35.

77. Козубцов И.Н. Наукова школа «Розвиток методологічної культури молодого вченого». *Забезпечення якості освітньої діяльності: стан, проблеми та перспективи*: Матеріали міжвузівської науково-методичної конференції (Київ, 23 листопада 2016 р.). К.: ДЕТУТ, 2016. С. 79–80.

78. Мараховський Л.Ф., Козубцов І.М. Про деякі закономірності в трансляції методологічної культури науковими керівниками в залежності від їх типології. *Забезпечення якості освітньої діяльності: стан, проблеми та перспективи*: Матеріали міжвузівської науково-методичної конференції (Київ, 23 листопада 2016 р.). К.: ДЕГУТ, 2016. С. 81–82.

79. Козубцов І.Н. Подход к обеспечению мобильности аспирантов (адъюнктов) в неразрывном процессе развития методологической культуры. *«Академическая мобильность: проблемы и перспективы»*. Республиканский научно-методический интернет-семинар (Минск, 19 сентября 2016 г.). URL: <http://conference.bsu.by/mod/forum/discuss.php?d=400>.

80. Ягупов В.В., Козубцова Л.М., Козубцов І.М. Дистанційне навчання як тимчасова форма науково-методичного супроводу аспірантів (ад'юнктів) у забезпеченні мобільності. *Теорія і практика дистанційного навчання у професійній освіті*: збірник матеріалів I Всеукраїнської веб-конференції (Київ, 28 лютого 2017 р.) / ПТО НАПН України. 2017. С. 79–83.

81. Ягупов В.В., Козубцов І.Н. Порядок ознайомлення ад'юнктів зі складовими професійної діяльності в площині методологічної культури. *Становлення особистості професіонала: перспективи й розвиток*: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 24-25 березня 2017 р.). Одеса: ОДУВС, 2017. С. 16–18.

82. Козубцов І.Н. Научное сопровождение адъюнктов в развитии их профессиональной готовности к научной и научно-педагогической деятельности в условиях научного риска. *Особистість в екстремальних умовах*: матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (Львів, 12 травня 2017 р.). 2017. С. 21–24.

83. Козубцов І.М. Методологічна культура офіцера-дослідника як основа рішень проблеми гуманітарного та соціального розвитку Збройних сил України. *Військова освіта і наука: сьогодні та майбутнє*. Тези доповідей XIII Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 24 листопада 2017 р.). К.: ВІКНУ, 2017. С. 155–156.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

84. Козубцов І., Штаненко С. Філософський аспект освітньої системи підготовки наукових керівників. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. Науково-практичний журнал. 2011. №1-2 (10-11). С. 56–60.

85. Козубцов І.М. Напівнатурне моделювання оцінки професійної готовності аспірантів за компетентнісною моделлю підготовки для потреб військової компоненти. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. Науково-практичний журнал. 2013. №2 (17). С. 119–122.

86. Козубцов І.М. Тенденції та невідкладні заходи модернізації третього рівня вищої освіти в Україні – інституту аспірантури. *Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах Грані*. 2013. №12 (104). С. 139–143.

87. Козубцов І.М., Козубцова Л.М. Методологічна основа організації діяльності аспірантів в Збройних Силах України: аналітико-порівняльне обґрунтування феномену. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. Науково-практичний журнал. 2015. №1(22). С. 150–156.

88. Козубцов І.М. Інформаційна модель підготовки аспіранта з методологічною компетентністю у системі вищої військової освіти. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. Науково-практичний журнал.

2015. №2(23). С. 120–123.

89. Козубцов І.М. Модель співпраці наукового керівника та аспіранта в процесі науково-педагогічного супроводу за методикою професійного розвитку. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. Науково-практичний журнал. 2015. №3(24). С. 133–140.

90. Козубцов І.М. Феномен методологічної культури ад'юнктів. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. Науково-практичний журнал. 2016. №1(25). С. 136–143.

91. Козубцов І.М. Аналіз нормативно-правової складової об'єктного компонента методологічної культури ад'юнктів. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. Науково-практичний журнал. 2016. №2(26). С. 33–38.

92. Хлапонін Ю.І., Козубцов І.М., Хлапонін Д.Ю., Рябчун Ю.В. Науково-педагогічний компетентнісний моніторинг підготовки фахівців в галузі інформаційної безпеки. *Державно-управлінські студії*. №4(6). 2018. URL: <http://studio.ipk.edu.ua/naukovo-pedahohichnyy-kompetentnisnyy-monitorynh-pidhotovky-fakhivtsiv-v-haluzi-informatsiynoyi-bezpeky>.

АНОТАЦІЇ

Козубцов І.М. Теоретичні і методичні основи розвитку методологічної культури ад'юнктів. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2021.

У дисертації визначено зміст і структуру методологічної культури ад'юнктів, критерії та показники її сформованості. З'ясовано сутність і значення феномену «наукова школа» в контексті розвитку методологічної культури ад'юнктів. Обґрунтовано концепцію та на її теоретичних основах розроблено педагогічну систему розвитку методологічної культури ад'юнктів. Спроектовано модель науково-методичного супроводу ад'юнктів у контексті індивідуальної адаптивної траєкторії їх підготовки. Визначено організаційно-педагогічні умови та систематизовано традиційні та специфічні форми, методи, засоби навчання, педагогічні технології у складі комплексної методики розвитку методологічної культури ад'юнктів. Експериментально перевірено ефективність педагогічної системи розвитку методологічної культури ад'юнктів.

Ключові слова: теоретичні і методичні основи, розвиток, методологічна культура ад'юнктів, методика, педагогічна технологія, науково-методичний супровід, педагогічна система розвитку методологічної культури, наукова школа, освітньо-наукова характеристика, організаційно-педагогічні умови, освітньо-наукова програма.

Козубцов И.Н. Теоретические и методические основы развития методологической культуры адъюнктов. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Тернополь, 2021.

В диссертации определены содержание и структура методологической культуры адъюнктов, критерии и показатели ее сформированности. Выявлены

сущность и значение феномена «научная школа» в контексте развития методологической культуры адъюнктов. Обоснована концепция и на ее теоретических основах разработана педагогическая система методологической культуры адъюнктов. Разработана модель научно-методического сопровождения адъюнктов в контексте индивидуальной адаптивной траектории их подготовки. Определены организационно-педагогические условия и систематизированы традиционные и специфические формы, методы, средства обучения, педагогические технологии в составе комплексной методики развития методологической культуры адъюнктов. Экспериментально проверена эффективность педагогической системы развития методологической культуры адъюнктов.

Ключевые слова: теоретические и методические основы, развитие, методологическая культура адъюнктов, методика, педагогическая технология, научно-педагогическое сопровождение, педагогическая система, научная школа, дистанционная форма, образовательно-научная характеристика, образовательно-научная программа, факультатив.

Kozubtsov I.N. Theoretical and methodological fundamentals of development of methodological culture of adjuncts. – Manuscript.

Dissertation for the Degree of Doctor of Pedagogical Sciences in specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, 2021.

From the standpoint of modern requirements and methodological approaches, the content and structure of the methodological culture of adjuncts, criteria and indicators of its formation are determined. The essence and significance of the phenomenon of "scientific school" in the context of the formation of the methodological culture of adjuncts is clarified. The concept is substantiated and on its theoretical bases the pedagogical system of development of methodological culture of adjuncts is developed. The model of scientific and methodical support of adjuncts in the context of individual adaptive trajectory of their preparation is designed. The organizational and pedagogical conditions are determined and the traditional and specific forms, methods, teaching aids, pedagogical technologies as a part of a complex technique of development of methodological culture of adjuncts are systematized. The effectiveness of the pedagogical system of development of methodological culture of adjuncts is experimentally tested.

The scientific novelty and theoretical significance of the study is that for the first time: developed and substantiated the concept of development of methodological culture of adjuncts, which is based on the provisions of: a holistic pedagogical process of the pedagogical system "scientific school" (concepts and theories: teaching adjuncts the basics of military-professional methodology; development through educational research and of scientific school; education through subject-subject interaction in the system of scientific and methodological support of adjuncts; digitization and adaptive management of the educational process of adjunct and scientific school). It includes blocks such as general idea, hypothesis, social needs, scientific facts, categories (educational process), axioms (dynamic learning), postulates, principles, theory of systems, holistic pedagogical process, selection of educational content, learning process, developmental learning, education, design of pedagogical technologies, programmed learning), concepts (methodology, culture, methodological culture of adjuncts), regulations, laws (pedagogy, teaching), patterns (pedagogical process), conditions (psychological and pedagogical,

national traditions, socio-professional influence, influence of cyberspace, normative, choice of pedagogical technologies, technological, acmeological, organizational, methodical), judgments, development programs; continuous professional development of the associate's personality, gaining personal experience as a result of performing a quasi-professional organization of scientific and scientific-technical activities during the period of professional training in post-graduate studies and inseparable unity with the scientific school; combination of different methodological approaches and principles of development of methodological culture; scientifically substantiated selection of content, forms, methods and technologies of professional and pedagogical improvement, self-improvement and self-development in the process of methodical work, while studying in the scientific school of development of methodological culture, as well as in the process of self-educational activity; The pedagogical system of development of methodological culture of adjuncts was substantiated and its model, which includes structural-logical components such as social-subject, motivational (needs, motives, orientations), target (purpose, task), semantic (educational-scientific preparation, optional program of scientific school), purposeful (forms, methods, means and technologies of teaching), activity (reflection, diagnosis, correction), was presented; The model of scientific and methodological support of adjuncts, which presents the algorithm of the supervisor's response to the results of the pedagogical process (educational, developmental, educational) was developed through educational research activities of adjuncts (technologies, forms and methods of educational process); Pedagogical conditions were determined for the development of methodological culture of adjuncts (formation of positive motivation for military-professional and methodological improvement, self-improvement and self-development; training in a scientific school for the development of methodological culture; development of subject-subject interaction in the system of scientific and methodological support ad internships at universities as supervisors); The criteria of development of methodological culture of adjuncts were improved value-motivational criteria (value, motivational, ethical, orientational); cognitive criteria (methodological, research, psychological, reflexive, communicative, pedagogical, didactic, methodical, ethical, monitoring and diagnostic); operational criteria (analytical skills, forecasting skills, design skills, organizational and managerial skills, technological skills, methodological skills, methodological skills, intellectual skills, communication skills, reflective skills, orientation skills, research skills); subject-reflexive criteria; professionally important qualities criteria; indicators and levels of development (basic, sufficient, high); The content of the concept of "methodological culture of adjuncts", its objective (legal, informal (morality, traditions), methodology (general, secret), scientific language, symbolic component) and subjective components (subject ("adjunct")) were clarified and concretized.

The essence and specifics of stages of development of methodological culture are investigated (classical: initial, scientific and professional formation of a young researcher, conscious scientific research, scientific maturity; culturological: passive and active dilettante, passive and active scholar).

Key words: theoretical and methodical fundamentals, methodological culture of adjuncts, methodology, pedagogical technology, scientific and methodical support, pedagogical system, scientific school, educational and scientific characteristic, educational and scientific program.

Підписано до друку 12.04.2021 р.
Формат 60x 84/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний 80 г/м². Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 1,9. Обл.-вид. арк. 1,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 04/21/2-9

Віддруковано у видавничому центрі "Вектор"
46018, м. Тернопіль, вул. Львівська, 12,
Тел. +38 (097) 988-53-23

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР № 46 від 07 березня 2013 р.
ФОП Осадца Ю.В.